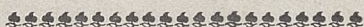

5694.

Trzecie Sprawozdanie Dyrekcyi

c. k. II. Wyższej Szkoły
Realnej w Krakowie
za rok 1907.

TREŚĆ

1. O szkołach we Francyi. Napisał Aleksander Jaworski.
2. Część urzędowa przez dyrektora zakładu.

Trzecie Sprawozdanie Dyrekcyi

c. k. II. Wyższej Szkoły
Realnej w Krakowie
za rok 1907.

TREŚĆ

1. O szkołach we Francyi. Napisał Aleksander Jaworski.
2. Część urzędowa przez dyrektora zakładu.

ALEKSANDER JAWORSKI.

O szkołach we Francyi.

1. Organizacya szkolnictwa francuskiego.

Jak wszędzie, tak i we Francyi, istnieją w zasadzie szkoły państwowe i prywatne. Do niedawna jeszcze szkoły prywatne, utrzymywane przez duchowieństwo przeważnie zakonne, były bardzo rozpowszechnione, a zamożniejsze warstwy społeczeństwa francuskiego wołały je nawet niż państwowe. Doszło do tego, że rząd począł się trwożyć o system wychowania swych przyszłych obywateli, bo wiele z tych szkół prywatnych uchylało się z pod jego kontroli, a i tam, gdzie prawo kontroli rząd posiadał i wykonywał, przecież nie mógł wpłynąć na zmianę przekonań nauczycieli duchownych, a tem samem powstrzymać kierunku, w jakim oni wychowywali młodzież. Że kierunek ten był dla rządu niemiły, a często wrogi, łatwo zrozumieć wobec prądu wolnomysłności, jaki owionął sfery rządzące i społeczeństwo francuskie po wielkich miastach. Od pięciu mniej więcej lat trwa walka państwa z kościołem, która doprowadziła do zupełnej separacyi tych dwóch instytucyj i do obecnego nieukończonego jeszcze zlikwidowania wzajemnych interesów; walka ta rozpoczęła się od odebrania duchowieństwu prawa zbiorowego nauczania i wychowywania młodzieży i zamknięcia szkół prywatnych. Ucierpiał na tej ustawie i nieliczne zresztą szkoły świeckie, bo ustawę z natury rzeczy i do nich zastosowano, a nie wszystkie mogły spełnić jej warunki. I tak n. p. w r. 1901. było szkół ludowych 91.000, a już w roku 1905 liczba ich zmalała do 85.000. W ten sposób zmonopolizował rząd oświatę publiczną, wychodząc zapewne z tego stanowiska, że skoro nie

wszyscy godzą się na to, by pedagogia była umiejętnością ścisłą, której cele są jednolite, a drogi jasno i niezbicie określone, jako jedynie dobre, to lepiej uczynić ją zależną od idei państwowej i potrzeb społeczeństwa. Wychowanie młodzieży, to teren do którego roszczą sobie prawo, no i mają je zresztą, i rodzice i społeczeństwo i kraj i kościół i państwo i świat, a pogodzić wszystkie te wpływy często sprzeczne nie zdołał jeszcze nikt w jakimś idealnym systemie pedagogicznym; i oto powód, dla którego wszystkie niemal państwa ujęły w swe ręce ster wychowania. W ostatnich czasach dążność do upaństwowienia wychowania i nauki ujawnia się nawet w Anglii, tak zresztą nieskorej do zmiany dawnych urządzeń; widocznie i tam owe różnice w systemach wychowania poszczególnych szkół prywatnych, a jednolitością państwową poczęły kogoś niepokoić, albo nie odpowiadają dzisiejszym warunkom.

*

*

*

Od roku 1808. wszystkie szkoły publiczne we Francji, niższe, średnie i wyższe, noszą wspólną nazwę *Université de France*. Aż do trzeciej ćwiartki ubiegłego stulecia szkoły francuskie były w wielkiem zaniedbaniu i trzeba było aż tak wielkiego wypadku jak „*L'année terrible*“, straszny rok 1870, aby się otworzyły czyzy na najważniejszy czynnik siły narodowej, na oświatę. Od roku 1870. rząd nie cofał się już przed żadną ofiarą, aby naprawić zło a ruchliwość, energia i bogactwo kraju sprawiły, że w ostatnich trzydziestu kilku latach Francja wysunęła się na czoło narodów pod względem ilości i dobroci szkół; analfabetów jest dziś we Francji najwyżej do 4% (Szwajcarya nie ma ich wcale).

Wszystkie szkoły we Francji stoją pod opieką ministra oświaty publicznej (*Ministre de l'Instruction publique*); kontrolę jeneralną wykonuje minister za pośrednictwem 12 inspektorów jeneralnych (*Inspecteurs Généraux*), z których każdy reprezentuje jeden z najgłówniejszych działów nauki szkolnej i tylko w zakresie swego fachu naukowego wizytuje szkoły w całym państwie; rezydują oni w Paryżu i są najwyższymi urzędnikami ministeryalnymi. Nadto ma minister u boku swego najwyższą radę szkolną (*Conseil supérieur de l'Instruction publique*), która rozstrzyga w zasadniczych sprawach administracyjnych i pedagogicznych. Dla ściślejszej kontroli szkół podzielono Francję na 16 okręgów szkolnych zwanych aka-

demiami (*Académies*); i tak n. p. ogół szkół niższych, średnich i wyższych leżących w szkolnym okręgu paryskim nosi nazwę „*Académie de Paris*“. Siedzibą akademij prowincjonalnych jest zawsze to miasto, w którym znajduje się uniwersytet; jeden taki okręg szkolny obejmuje rozmaitą ilość departamentów politycznych od 3—8; najmniejszy okręg polityczny obejmuje „*Académie de Chambéry*“, bo tylko 2 departamenty ziemi sabaudzkiej najpóźniej do Francji przyłączonej (1866). Ta akademia nie posiada wyjątkowo uniwersytetu, których jest we Francji 15 na 16 okręgów szkolnych. Na czele okręgu szkolnego stoi rektor uniwersytetu z tytułem rektora Akademii (*Recteur d'Académie*); tylko rektor uniwersytetu paryskiego jako naczelnik paryskiego okręgu szkolnego nosi tytuł wice-rektora (*Vice-Recteur de l'Académie de Paris*), a tytuł rektora zatrzymuje każdorazowy minister oświaty. Rektor akademii jest urzędnikiem stałym, mianowanym przez rząd i w obrębie swego okręgu szkolnego wykonuje naczelną władzę przy pomocy jednego lub kilku inspektorów okręgowych (*Inspecteurs d'Académie*). Inspektorowie ci wizytują dwa lub więcej razy do roku szkoły niższe i średnie swego okręgu, ale nie wyższe. Rektor ze swego prawa wizytowania mało korzysta.

Szkoły publiczne, jak wszędzie, dzielą się na 3 kategorie: 1. szkoły niższe (*Écoles primaires*), których jest około 85000 z 6 milionami dzieci, tak, że jedna szkoła przypada na 500 mieszkańców; 2. różnorodne szkoły średnie i specjalne (*Écoles secondaires*), których jest 1100 z 210.000 uczniów, a więc jedna szkoła przypada na 35000 mieszkańców; 3. szkoły wyższe (*Écoles supérieures*), których jest 30 z 35 000 słuchaczy, a więc jedna przypada na 1.300.000 mieszkańców. Szkoły niższe dzielą się znowu na: A. dziecinne (*É. maternelles*), B. ludowe (*É. élémentaires*), C. wydziałowe (*É. primaires supérieures*). Do szkół dziecinnych, które są zawsze mieszane, przyjmuje się dzieci od 3—6 lat, uczą w nich wyłącznie kobiety zwane dyrektorkami (*directrices*), są to więc nasze ogródki frębrowskie. Do szkół ludowych chodzą dzieci od 6—13 roku; są to po wsiach szkoły mieszane, ale w miastach oddzielne dla chłopców i dziewcząt; liczba nauczycieli dochodzi do 300.000, a nauka jest obowiązkowa i bezpłatna. Po ukończeniu szkoły ludowej otrzymują uczniowie świadectwo nauk początkowych (*Certificat d'études primaires*). Wreszcie szkoły wydziałowe, również bezpłatne, służą do nabywania wiadomości potrzebnych

do drobnego handlu i przemysłu. Nadto istnieją jeszcze bardzo liczne szkoły fachowe (*Écoles professionnelles*) i kursy dla dorosłych (*Cours d'adultes*). Krótko wspomnę jeszcze o szkołach wyższych, aby zatrzymać się potem na przedmiocie, który nas specjalnie zajmuje t. j. właściwej szkole średniej. Wspomniałem już, że wszystkie szkoły publiczne noszą wspólny tytuł *Université de France*. Należy tedy odróżnić ten tytuł od tytułu n. p. *Université de Paris* albo *Université de Marseille*, która to nazwa odnosi się do właściwego uniwersytetu w Paryżu czy w Marsylii; uniwersytet zupełny posiada 4 wydziały (*facultés*): języki (*f. des lettres*), umiejętności ścisłe (*f. des sciences*), prawo (*f. de droit*), medycyna (*f. de médecine*); (teologię wyklada się tylko w seminariach biskupich). W Paryżu wydział języków i umiejętności mieści się w budynku zwanym Sorboną od założyciela ks. Roberta Sorbon (XIII w.). Sorbona jest zarazem siedzibą okręgu szkolnego paryskiego. Na czele uniwersytetu stoi stały rektor (w Paryżu wice-rektor); na czele wydziałów dziekani (*Doyens*), wykładają zaś profesorowie zwyczajni (*professeurs titulaires*), nadzwyczajni (*maîtres de conférences*), docenci (*chargés de cours*), profesorowie starsi szkół średnich (*professeurs agrégés*). Wykłady są przeważnie bezpłatne; od niedawna dopiero wprowadzono niektóre wykłady zamknięte i płatne. Uniwersytet nadaje 3 stopnie uniwersyteckie: 1. stopień dojrzałości (*baccalauréat*), który musi uczeń uzyskać na podstawie egzaminu przed wpisem na pierwszy rok, bo w szkole średniej matury nie ma; 2. stopień licencjatu (*licence*), 3. stopień doktorski (*doctorat*), który, jak u nas, jest koroną wiedzy wyższej. Pomiędzy 2 a 3. stopniem t. j. licencyatem a doktoratem, istnieje specjalnie dla profesorów stopień wyższy od licencjatu zwany agregacją (*agrégation*), ale stopień ten nadaje nie uniwersytet, lecz minister oświaty na podstawie egzaminu wyższego z dowolnie obranego przedmiotu, n. p. *Agrégation de grammaire*. — Poza uniwersytelem istnieje we Francji wiele innych szkół wyższych, które jednak nie należą do zakresu *Université de France*, lecz stoją pod bezpośrednią opieką właściwego ministerstwa. Najważniejsze z nich są: 1. *Collège de France* (XVI w.), gdzie 40 najwybitniejszych profesorów wyklada przedmioty naszego wydziału filozoficznego; nie ma tam ani egzaminów ani jakichkolwiek stopni i dyplomów. 2. *École Normale Supérieure*, seminarium naucz. dla szkół wyższych, przyjmuje w drodze egzaminów konkursowych ograniczoną ilość 30—50 kan-

dydatów zawodu nauczycielskiego, wzorowo kształci i wydaje naj-
 tętsze siły, przeważnie na katedry uniwersyteckie. Wszyscy mie-
 szkają w internacie na koszt państwa. 3. *École polytechnique*
 z charakterem wojskowym, obejmuje studia dwuletnie połączone
 z internatem i wydaje inżynierów wszystkich działów. 4. *École des*
Chartes kształci paleografów, archiwistów i bibliotekarzy. 5. *École*
des Beaux-Arts obejmuje malarstwo, rzeźbę, rytownictwo i archi-
 tekturę. 6. *École supérieure de guerre* daje wyższe wykształcenie
 wojskowe oficerom. 7. *École spéciale militaire de Saint-Cyr* dla
 młodzieńców wybierających karierę wojskową. 8. *École navale*
 dostarcza oficerów marynarki. 9. *E. des mines*, Ak. górnicza. 10.
Institut agronomique. 11. *École centrale des Arts et Manufactures*
 (A. przemysłowa), i inne.

Nie zawadzi wspomnieć na końcu o najwyższej instytucji
 naukowej we Francyi, w której skład wchodzi najwybitniejsi
 Francuzi drogą wyboru; jest to rodzaj naszej Akademii Umieję-
 tności z nazwą *Institut de France*. Instytut ten obejmuje 5 dzia-
 łów czyli klas; każda klasa nie może mieć więcej nad 40 członków
 z wyjątkiem klasy Umiejętności ścisłych (*Académie des sciences*)
 w której liczba członków dochodzi do 65. Najstarszą i najslawniej-
 szą jest pierwsza klasa zwana Akademią francuską (*Académie*
française), założona w r. 1635. przez kardynała Richelieu. Jej 40
 członków szczyci się mianem nieśmiertelnych, a każdy z nich pobie-
 ra 1500 franków rocznej pensyi. Niestety wyznać trzeba, że insty-
 tucya ta często bywała stronniczą, stawiała się terenem zawiści oso-
 bistych i wpływów politycznych a ludzie tej miary co Daudet lub
 Zola nie mieli szczęścia zasiąść na jednym z tych 40 foteli. Także
 i prace Akademii francuskiej postępują leniwo, a jedyny jej cel,
 baczność na czystość języka francuskiego spotyka się dziś z suro-
 wą oceną Francuzów. Od kilkunastu lat jest ona zajęta wydawa-
 niem słownika stuletniego, a w tej chwili jest przy literze K; jeśli
 dalej tak pójdzie, to synowie nasi dopiero będą ten słownik oglą-
 dali, a litera A będzie już wtedy przestarzała. Cały *Institut de*
France, a więc około 225 członków wszystkich jego klas, zbiera
 się raz do roku 25 października na uroczyste posiedzenie, gdzie
 kilka pięknych mów tworzy cały porządek dzienny. Jest to jeden
 z tych dni galowych, jak otwarcie salonu sztuki na wiosnę lub
 pierwszy dzień wyścigów w lecie, gdzie wielki świat paryski musi
 się jawić i wzajemnie podziwiać.

2. Organizacya szkoły średniej.

Właściwa szkoła średnia, odpowiadająca naszym gimnazjom i szkołom realnym jest we Francyi od r. 1902., a więc od 5 lat, szkołą jednolitą i nosi nazwę *licéum* (*Lycée*) jeżeli jest utrzymywana kosztem państwa, zaś kolegium (*Collège*), jeżeli jest na kosze gminy. Gminnych szkół średnich jest we Francyi nie wiele, to też będziemy używali zawsze nazwy liceum. Wychowanie średnie według pierwotnego planu miało być czysto idealne, miało tworzyć i rozwijać szlachetne władze duszy, ustalać charakter, aby uczeń mógł kiedyś wypełnić swe zadanie jako człowiek. Ruchliwe, szybkie, pełne zmian życie społeczeństwa francuskiego przystosowało wychowanie młodzieży do swych potrzeb i swych nadziei, tak, że dziś liceum jest szkołą raczej praktyczną, mającą przygotować młodzież do życia realnego. Z tego poglądu wypłynęła dzisiejsza jej organizacya oparta na rozporządzeniu rządu z dnia 31. maja 1902, które w oryginale brzmi tak:

Le Président de la République française,

Sur le rapport du Ministre de l'instruction publique et des beaux-arts,

Vu l'avis émis par le Conseil supérieur de l'instruction publique dans ses sessions de décembre 1900 et mars 1901,

Décède:

Art. 1. — *L'enseignement secondaire est coordonné à l'enseignement primaire de manière à faire suite à un cours d'études primaires d'une durée normale de quatre années.*

Art. 2. — *L'enseignement secondaire est constitué par un cours d'études d'une durée de sept ans et comprend deux cycles: l'un d'une durée de quatre ans, l'autre d'une durée de trois ans.*

PREMIER CYCLE.

Art. 3. — *Dans le **premier cycle**, les élèves ont le choix entre deux sections.*

Dans l'une sont enseignés, indépendamment des matières communes aux deux sections, le latin à titre obligatoire, dès la première année (Classe de Sixième), le grec, à titre facultatif, à partir de la troisième année (Classe de Quatrième). Dans l'autre, qui ne comporte pas l'enseignement du latin et du grec, plus de dévelop-

pement est donné à l'enseignement du français, des sciences, du dessin etc.

Art. 4. Dans les deux sections, les programmes sont organisés de telle sorte que l'élève se trouve, à l'issue du premier cycle, en possession d'un ensemble de connaissances formant un tout et pouvant se suffire à lui — même.

Art. 5. — A l'issue du premier cycle, un Certificat d'études secondaires du premier degré peut-être délivré aux élèves, en raison des notes obtenues par eux durant ces quatre années d'études et après délibération des professeurs dont ils ont suivi les cours.

SECOND CYCLE.

Art. 6. — Dans le **second cycle** quatre groupements de cours principaux sont offerts à l'option des élèves, savoir:

1° Le latin avec le grec;

2° Le latin avec une étude plus développée des langues vivantes;

3° Le latin avec une étude plus complète des sciences;

4° L'étude des langues vivantes unie à celle des sciences sans cours de latin.

Cette dernière section, destinée normalement aux élèves qui n'ont pas fait de latin dans le premier cycle, est ouverte aussi aux élèves qui, ayant suivi les cours de latin dans le premier cycle, ne continuent pas cette étude dans le second.

(Artykuł 7. pozwala organizować dwuletni kurs uzupełniający dla tych uczniów, którzy nie mają zamiaru wstąpić do szkół wyższych).

Art. 8. — Le Ministre de l'instruction publique et des beaux-arts est chargé de l'exécution du présent décret.

Fait à Paris, le 31. mai 1902.

Émile Loubet.

Par le Président de la République:

Le ministre de l'instruction publique et des beaux-arts.

Georges Leygues.

Dzisiejsze więc francuskie liceum ma 7 klas i dzieli się na 2 stopnie (*cycles*): czteroklasowe liceum niższe (*cycle premier*) i trzyklasowe wyższe (*cycle second*). Cztery klasy niższe tworzą

dla siebie zupełną całość, tak, że wielu uczniów kończy na nich swe studia i otrzymuje świadectwo nauk średnich pierwszego stopnia (*Certificat d'études secondaires du premier degré*); egzaminu niema, a świadectwo uzyskuje się na podstawie not z poszczególnych przedmiotów otrzymanych w przeciągu wszystkich czterech lat. Tak w niższem jak i w wyższem liceum mają uczniowie swobodny wybór między kilkoma kierunkami nauk, tak zwanymi sekcjami; w niższem liceum jest takich sekcij dwie, (*Sections A. B.*), w wyższem cztery (*Sections A. B. C. D.*). Podziału tego na tyle sekcij dokonano dlatego, aby umożliwić uczniom naukę w tym kierunku, który najlepiej odpowiada ich zdolnościom i upodobaniom. Przedmioty nauki szkolnej są te same jak w naszych gimnazyach i szkołach realnych z dodaniem rachunkowości kupieckiej (*Comptabilité*) zasad prawa (*droit usuel*) filozofii, higieny i obowiązkowych ćwiczeń praktycznych w laboratoriach szkolnych. Nauka religii jako zasad wiary nie istnieje, a w jej miejsce wprowadzono w klasie III. i IV. naukę moralności (*Morale*). Uczą jej tylko nauczyciele świeccy w jednej godzinie tygodniowo, a treścią jej są obowiązki człowieka wobec rodziny, społeczeństwa i państwa. Są i przedmioty nadobowiązkowe, kaligrafia, śpiew, szermierka, roboty ręczne z drzewa i żelaza, gimnastyka, a rozporządzenie ministeryalne z marca b. r. poleca wprowadzić ćwiczenia w strzelaniu (*Tir à la carabine Flobert*). Co do języków nowożytnych, to jeden z nich jest niemiecki, a drugi zależy od kraju, w którego sąsiedztwie leży liceum a więc angielski, włoski i hiszpański. Przedmioty szkolne podzielono na 3 grupy: a) języki klasyczne b) języki nowożytne c) przedmioty matematyczno-przyrodnicze i podzielono liceum na sekcye stosownie do tego, której z tej grup użyto za podstawę wykształcenia. W czterech niższych klasach utworzono 2 sekcye, jedną z obowiązkową łaciną, a greką nadobowiązkową od klasy III., a drugą realną bez łaciny i greki z językami nowożytnymi i rachunkowością; trzy wyższe klasy posiadają 4 sekcye; sekcya A. ma za podstawę obowiązkową łacinę i grekę; sekcya B. łacinę i języki nowożytne; sekcya C. łacinę i grupę matematyczno-przyrodniczą; sekcya D. języki nowożytne i grupę matematyczno-przyrodniczą. Łatwo zrozumieć, że uczeń sekcji A. niższego liceum ma wybór z wyższem liceum między sekcjami B, C, a jeżeli się uczył greki w kl. III. i IV., to i sekcję A. Uczeń niższej sekcji

B. może wybrać jedynie wyższą sekcję D, bo we wszystkich innych jest łacina, której on się nie uczył. Wpada tu w oczy pewna nierównomierność, bo gdy uczeń z niższej sekcji klasycznej ma w wyższych klasach wybór między dwoma, ewentualnie trzema kierunkami, to uczniowi z sekcji realnej pozostaje jeden tylko kierunek, sekcya D. Podział ten nie ma mocy bezwzględnie obowiązującej, można niektóre sekcye usunąć w miarę potrzeb miejscowych na wniosek rektora akademii. Siedm klas licealnych oznaczone są w odwrotnym porządku cyfrowym niż u nas. Klasa I. nosi nazwę *Classe de Sixième*, II. *Classe de Cinquième*, III. *Classe de Quatrième*, IV. *Classe de Troisième*, V. *Classe de Seconde*. VI. *Classe de Première*, VII. w sekcjach A. i B. nazywa się *Classe de Philosophie*, a w sekcjach C. i D. *Classe de Mathématiques*. Po ukończeniu VII. klasy składają uczniowie, ale już przed komisją uniwersytecką, egzamin dojrzałości (*Baccalauréat*) i otrzymują tytuł *Bachelier ès lettres* albo *Bachelier ès sciences*. Są jednakowoż szkoły wyższe, które wymagają od wstępujących uczniów gruntowniejszych jeszcze wiadomości matematycznych przy egzaminie wstępnym (*É. polytechnique, normale, des Mines, navale etc*); ponieważ siedmioklasowe liceum tych specjalnych wiadomości uczniom nie daje więc istnieje jeszcze dodatkowa klasa VIII. z nazwą klasy zasad wyższej matematyki (*Classe de Mathématiques élémentaires supérieures*), a gdy obejmuje tylko niektóre działy wyższej matematyki nazywa się *Classe de Mathématiques spéciales*. Do liceum przyłączono organicznie także i kilka klas przygotowawczych, a mianowicie dwie klasy dziecinne (*Classes enfantines*) i trzy klasy początkowe (*Classes élémentaires*). Do klas dziecinnych przyjmuje się dzieci od 5. roku życia, uczy się je czytać, pisać, rachować i wprowadza w życie licealne, by je poznały i pokochały; uczą tam wyłącznie nauczycielki. W klasach początkowych uczą już dyplomowani nauczyciele szkoły średniej a plan i metoda nauki różni się od zwykłej szkoły ludowej tem, że zmierza do przygotowania uczniów do liceum a nie do zawodów praktycznych. Po ukończeniu klas przygotowawczych uczniowie nie otrzymują żadnego świadectwa, ale przechodzą wprost do I. klasy liceum. W ten sposób kompletne francuskie liceum składa się z 13 klas; przyjmuje dziecko w 5. roku życia, a wydaje młodzieńców 18-letnich.

Wiele rozprawiano nad tem, czy wobec obfitości samoistnych

szkół ludowych nie jest ciężarem albo zbytkiem powiększać liceum o 5. klas przygotowawczych; ale w kwestyach pedagogii tak trudno znaleźć dwa równe poglądy jak w filozofii; każdy pedagog i każdy filozof znajdzie dla poparcia swego twierdzenia wiele argumentów, a żaden nie jest bez racyi; w rezultacie nauczyciele licealni utrzymują, że ich klasy przygotowawcze są lepsze, a nauczyciele ludowi naturalnie swoje chwalą. Przepelnienia w tych klasach licea się nie obawiają z powodu wysokich opłat szkolnych, podczas gdy nauka w samoistnych ludowych szkołach jest bezpłatna. Dla łatwiejszego przeglądu podaję schematyczny obraz zupełnego liceum, a łączę z tem i rozkład przedmiotów nauki. (str. 14. i 15.).

Nie mogę wchodzić w szczegóły planu lekcyjnego dla każdego przedmiotu z osobna; plan ten jest bardzo szczegółowy, a choć formą odmienny, w treści swej nie różni się wiele od naszego (*Plan d'études et Programmes d'enseignement dans les lycées et collèges de garçons. Paris, Delalaine Frères. 115. Bd. Saint Germain 1902. Stron 206. Cena 1 fr. 75*). Z planem połączone są wskazówki dydaktyczne ujęte w krótkie zdania; i tak n. p. przy nauce historii wszędzie spotyka się uwagę: *Le professeur ne fera pas l'exposé des guerres*, — nauczyciel nie będzie wykladał o wojnach. Albo odnośnie do matematyki i fizyki nawet w klasie najwyższej: *Le professeur n'oubliera pas que les élèves auxquels il s'adresse n'ont pas l'habitude des mathématiciens; il évitera donc toute théorie abstraite. Le programme est destiné à le guider mais ce n'est pas un programme strict. Le maître sera libre d'en développer plus ou moins certaines parties suivant l'aptitude de ses élèves suivant l'intérêt qu'il aura su exciter en eux*. Nauczyciel nie zapomni, że uczniowie, do których mówi, nie są jeszcze matematykami; unikać więc będzie wszelkich teoryj oderwanych. Plan będzie mu drogowskazem, ale nie obowiązuje go bezwzględnie. Nauczyciel może swobodnie rozwinać więcej lub mniej którąkolwiek jego część stosownie do uzdolnienia uczniów i zainteresowania, jakie zdoła w nich rozbudzić.

Tylko wskazówki do języków nowożytnych są osobno zredagowane, a na czele umieszczony jest kanon składający się z 10. punktów treści następującej:

1. Jeze i języki klasyczne mają za cel pewną kulturę umysłu,

Rozkład klas i przedmiotów nauki w liceum zupełnem.

Szkoła	Przedmioty nauki szkolnej i ilość godzin na tydzień:																Suma na tydzień						
	Klasa	Nazwa klasy we Francyi	Czyta- nie	Pisa- nie	Franc.	Moral.	J. no- woż.	Opow. Hist.	Hist.	Geogr.	Geogr.	Rach.	Pogląd	Rys.	Spiew	Czwartek wolny od nauki szkolnej w całej szkole							
Szkoła początkowa Enseignement primaire	1.	Classe Enfantine	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	Niemna przepisanej ilości godzin dla poszczególnych przedmiotów	15						
	2.	Première année préparatoire	.	2 1/2	9	+	.	1	.	1 1/2	.	3	1	1	1	Nauka moralności łączy się z jęz. franc., historią i geografją	20						
	3.	Deuxième année préparatoire	.	2 1/2	7	+	2	1	.	1 1/2	.	3	1	1	1	"	20						
	4.	Classe de Huitième	.	1	7	+	2	.	3	.	.	4	1	1	1	"	20						
	5.	Classe de Septième	.	1	7	+	2	.	3	.	.	4	1	1	1	"	20						
Klasy niższe. Premier Cycle:																							
Szkoła	Klasa	Nazwa klasy we Francyi	Sekcyje	W sek- cyi	Moral.	Franc.	Pisan.	Kacjin.	Grecka	Prawo	Rach.	J. no- woż.	Hist.	Geogr.	Rach.	Mat.	Nauki przyr.	Fizyk.	Chem.	Rys.	U w a g i	Suma godzin	
	I	Classe de Sixième	A. (Grecka nadobow. w kl. III, IV.) B. Matematyka	A.	.	3	.	7	.	.	.	5	3	2	.	.	1	.	.	2	Cyfry w nawia- sie oznaczają przedmioty nadobowiązkowe	23	
				B.	.	5	1	.	.	.	.	5	3	4	.	.	2	.	2		22		
	II.	Classe de Cinquième		A.	.	3	.	7	.	.	.	5	3	2	.	.	1	.	.	2	Uczniowie uczący się greki w kl. III. i IV. są zwol- nieni z dwóch godz. jęz. nowoż. i 1 g. rysunków.	23	
				B.	.	5	1	.	.	.	.	5	3	.	4	2	2	.	2		22		
	III.	Classe de Quatrième		A.	1	3	.	6	(3)	.	.	.	5	3	.	1+(1)	1	1	.	.	2	Z trzech godzin rysunków w III. B. i IV. B. jedna przeznaczona na rys. geom.	22+(4)
				B.	1	5	.	.	.	.	1	5	3	.	4	.	.	2	3		24		
	IV.	Classe de Troisième		A.	1	3	.	6	(3)	.	.	.	5	3	.	2+(1)	.	.	.	.	2		22+(4)
B.				1	4	.	.	.	.	1	.	5	3	.	3	1	2	3		24			

Klasy wyższe. Second Cycle.																						
Szkola	Klasa	Nazwa klasy we Francji	Sekcje	W Sekcyi	Franc.	Filoz.	Łacina	Cwicz. w łac.	Greka	Hist. nowoż.	Hist. staroż.	Geogr.	Język nowoż.	Mat.	Fizyka	Fizyka i chem.	Cwicz. w lab.	Nauki przyr.	Rysunki	Hyg.	Geol.	Suma godzin
Szkoła średnia Enseignement Secondaire	V.	Classe de Seconde	A. Łacina i Greka B. Łacina i Języki nowożytne C. Łacina i Matematyka D. Języki nowożytne i Matematyka	A.	3	·	4	·	5	2	2	1	2	1	1	·	·	·	2	·	·	23
				B	3	·	4	·	·	2	2	1	7	1	1	·	·	·	2	·	·	23
				C.	3	·	4	·	·	2	·	1	2	5	·	3	2	·	4	·	·	26
				D.	3	·	·	·	·	2	·	1	7	5	·	3	2	·	4	·	·	27
	VI.	Classe de Première	A. Łacina i Greka B. Łacina i Języki nowożytne C. Łacina i Matematyka D. Języki nowożytne i Matematyka	A.	3	·	3	2	5	2	2	1	2	1	1	·	·	·	(2)	·	·	22+(2)
				B.	3	·	3	(2)	·	2	2	1	7	1	1	·	·	·	(2)	·	·	20+(4)
				C.	3	·	3	·	·	2	·	1	2	5	·	3	2	·	4	·	·	25
				D.	3	·	·	·	·	2	·	1	7	5	·	3	2	·	4	·	·	27
	VII.	Classe de Mathématiques	Philosophie	A.	·	8 1/2	(2)	·	(2)	3	·	·	(2)	2	·	3	·	2	(2)	·	·	18 1/2+(8)
				B.	·	8 1/2	(2)	·	·	3	·	·	3	2	·	3	·	2	(2)	·	·	21 1/2+(4)
				A.	·	3	·	·	·	3	·	·	2	8	·	5	2	2	2+(2)	·	·	27+(2)
				B.	·	3	·	·	·	3	·	·	3	8	·	5	2	2	2+(2)	·	·	28+(2)
				12 godz. na półr.																		

8. Dodatkowa klasa wyższej matematyki. Classe de Mathématiques Supérieures.

8. Dodatkowa klasa wyższej matematyki. Classe de Mathématiques Supérieures.

to języków nowożytnych uczy się przedewszystkiem dla korzyści praktycznej.

2. Uczyć należy języka potocznego.

3. Najszybszą i najpewniejszą do tego celu jest metoda nauki ustnej (konwersacya).

4. Wykształcenie ucha i organów głosowych jest pierwszym postulatem tej metody, a środkiem naturalnym do jej zastosowania jest nauka pogładowa (przedmioty, obrazy, rysunki).

5. Nauczyciel osądzi, kiedy i w jakiej mierze użyje książki i papieru do nauki.

6. Gramatyka, gdy czas na nią przyjdzie, będzie niezmiernie prosta i praktyczna.

7. Zasób słów jest podstawą władania obcym językiem, a na przyswojenie uczniom rozległego słownictwa aż do potocznych wyrażen w sztuce i literaturze będzie nauczyciel troskliwie baczył.

8. Ćwiczenia ustne a później pisemne trwają nieprzerwanie jako główny moment, a w wyższych klasach podstawą ich będą przeczytane książki, broszury, dzienniki, karty geograficzne.

9. Rozwój literatury obcego narodu we właściwym znaczeniu będzie zawsze podporządkowany praktycznemu używaniu języka, które pozostaje głównym celem nauki.

10. Nauczyciel posługiwać się będzie językiem obcym.

Tego rodzaju są wszystkie wskazówki. Metodę uczenia musi nauczyciel sam sobie stworzyć.

Nie mogę pominąć kilku przedmiotów nauki szkolnej, których nasz plan nie zna t. j. nauki moralności w kl. III., IV. filozofii ścisłej i moralnej w kl. VII., prawa codziennego w kl. IV., i higieny w kl. VII.

Nauki moralności i obowiązków obywatelskich (*Instruction morale et civique*) udziela się już we wszystkich pięciu klasach przygotowawczych, ale nie jako osobnego przedmiotu, lecz przy nauce j. francuskiego, historii i geografii w ten sposób, że z czytania i opowiadania wydobywa nauczyciel pytaniami zasady moralne odnoszące się do pojęć obywatela, żołnierza, armii, ojczyzny, gminy, powiatu, departamentu, narodu. W klasie IV. ma uczeń poznać obowiązki i cele człowieka jako członka społeczeństwa na podstawie lektury, opowieści i rozmowy z nauczycielem. W szczególności: 1. Solidarność; wzajemny stosunek jednostek, co jednostka otrzymuje od społeczeństwa, wpływ jednostki na spo-

leczeństwo, obowiązki wynikające z solidarności, obowiązki wynikające z nabycia wiedzy. 2. Sprawiedliwość i społeczne braterstwo; prawa jednostki, wolność przekonań, tolerancja, pomoc wzajemna. 3. Rodzina; znaczenie jej społeczne i moralne. 4. Zawód; moralny i społeczny obowiązek pracy, praca zawodowa jako działalność społeczna, uczciwość zawodowa, zmysł inicjatywy. 5. Naród; pojęcie ojczyzny, kształcenie patriotyzmu, patriotyzm w wykonywaniu swego zawodu. 6. Państwo i prawo; legalność, funkcja państwa, demokracja i zasady r. 1789. 7. Ludzkość; wzajemne stosunki narodów, sprawiedliwość międzynarodowa, cywilizacja ludzkości. 8. Wolność osobista a karność społeczna; znamiona dobrego obywatela.

Ten sam plan tworzy podstawę nauki filozofii moralnej w kl. VII. tylko z umiejętnem uzasadnieniem. Charakterystyczną jest wskazówka dodana do tych planów: *Le professeur insistera sur les dangers de l'alcoolisme et sur ses effets physiques, moraux et sociaux: dégradation morale, affaiblissement de la race, misère, suicide, criminalité.* — Nauczyciel kłaść będzie nacisk na niebezpieczeństwa alkoholizmu i jego skutki fizyczne, moralne i społeczne: upadek moralności, osłabienie rasy, nędzę, samobójstwo, zbrodnie.

Nauka prawa codziennego (*Droit usuel*), tylko w kl. IV. w sekcji B, ma dwa działy; prawo państwowe i prawo prywatne; w pierwszej części uwzględnia plan: a) prawa obywateli francuskich; równość, wolność osobista sumienia i religii, zarobkowania, handlu i przemysłu, zebrań i stowarzyszeń, wolność prasy; podatki, służba wojskowa; b) najwyższa władza narodu i powszechne wybory; c) ustrój administracyjny; d) ustrój sądowniczy; e) ogólne zasady prawa karnego; przekroczenie i kara, obwinienie i wina, okoliczności łagodzące, trybunał karny, śledztwo wstępne i jego zasady, wyrok, sądy zwykłe i przysięgłych, sąd kasacyjny.

Z prawa cywilnego podnosi plan następujące punkty: a) osoba i rodzina; narodowość, utworzenie rodziny, małżeństwo, pokrewieństwo i powinowactwo, prawa i obowiązki członków rodziny, władza ojcowska i mężowska, opieka nad małoletnimi, rozrzuconymi i upośledzonymi; b) majątek; obrót pieniężny, kredyt; c) spadek; podział majątku, testament.

Plan nauki higieny w kl. VII. wymienia te działy: 1. Dobra i zła woda do picia. 2. Powietrze i wentylacja. 3. Pożywienie i napoje; szczegółowo o napojach alkoholicznych i ich działaniu. 4. Ruch. 5. Choroby zakaźne. 6. Skłonność do chorób i odporność na nie; szczepienie. 7. Mieszkanie. 8. Zwierzęta domowe mogące przenieść chorobę na człowieka. 9. Przepisy sanitarne.

3. Personal wychowawczy i administracyjny.

Aby zrozumieć potrzebę i funkcję osób tworzących zarząd liceum, trzeba wiedzieć, że liceum zawsze jest połączone z internatem. Potrzeba internatów wypłynęła nie z warunków pedagogicznych, lecz z tej okoliczności, że Francuzi niechętnie przyjmują obce dzieci na wychowanie, nie lubią za nikogo odpowiadać, chcą być swobodni w swem mieszkaniu, a żyjąc dostatnio nie szukają zysków płynących z tego źródła. Znaleźć rodzinę, jak mówimy, inteligentną, któraby chciała przyjąć obce dziecko na wychowanie, jest rzeczą niezmiernie trudną; znam wypadek, gdzie 15-letni syn krociowego fabrykanta jedwabiu nie mógł znaleźć w takim mieście, jak *Besançon*, przyzwoitego pomieszczenia prywatnego, choć ofiarował 200 franków miesięcznie i musiał zamieszkać u wysłużonego wachmistrza. Tak więc wszyscy niemal uczniowie z prowincyi mieszkają w internacie, a i miejscowi obywatele oddają swoich synów na cały dzień do internatu. Bardzo tylko nieznaczna część uczniów nie korzysta z urządzeń internatu, mieszkając i jedząc w domu, a pobierając w liceum jedynie naukę. Stosownie do tego, o ile uczniowie korzystają z internatu, dzielą się na 3 grupy: *pensionnaires*, *demi-pensionnaires* (idą na noc do domu), *externes surveillés* (idę na obiad i na noc do domu); uczniowie chodzący tylko do szkoły noszą nazwę *externes simples*. Ceny utrzymania w internatach nie są wszędzie jednakowe; przeciętnie można wziąć za podstawę taki cennik:

K l a s a	K o r o n r o c z n i e			
	pensjonat zupełny	pół pensjonat	uczniowie dozorow.	uczniowie zwykli
Pierwsze dwie klasy dziecinne	650	350	100	80
Następne trzy elementarne	700	400	200	150
Klasy I., II. i III. licealne	900	600	300	200
Klasa IV. licealna	1200	700	300	250
Klasa V., VI. i VII. licealna	1200	700	350	350
Klasa matematyki wyższej	1300	800	500	500

W tabeli powyższej wpada w oczy jedynie niezmiernie wysoka opłata dla uczniów zwykłych, to jest, za samo pobieranie nauki. Od opłaty za naukę uwolnieni są bezwarunkowo synowie nauczycieli i personalu administracyjnego liceum, którzy nadto otrzymują wszystkie książki szkolne z biblioteki, pomoc naukową, instruktorów szkolnych, wszystko bezpłatnie. Inni uczniowie, gdy chcą być uwolnieni od opłaty szkolnej muszą w kwietniu składać specjalny do tego celu egzamin (*examen de bourse*).

System internatów licealnych stworzył potrzebę odmienną niż u nas administracji szkolnej. Na czele liceum stoi prowizor (*proviseur*), a urząd jego odpowiada naszemu dyrektorowi; zastępcą jego jest od niego zależny cenzor nauk (*censeur des études*), który znowu ma pod swoją władzą jednego lub kilku prefektów głównych (*Surveillants généraux*), a ci wreszcie kilkunastu i kilkudziesięciu instruktorów do pomocy naukowej (*maîtres répétiteurs*), w języku uczniów pogardliwie zwanych pionami (*pions*). Sprawami gospodarskimi zawiaduje zarządca ekonomiczny (*économé*), który ma swego pomocnika (*commis de ménage*). Grono nauczycieli (*corps enseignant*) zajmuje w hierarchii licealnej trzecie miejsce, t. j. po prowizorze i cenzorze, ale zostaje pod bezpośrednią władzą tylko prowizora. Wszyscy nauczyciele noszą nazwę profesorów (*professeurs*); dzielą się na profesorów rzeczywistych (*professeurs titulaires*), profesorów uprawnionych do wykładania (*prof. chargés de cours*) i profesorów klas niższych (*prof. des classes élémentaires*). Nadto są osobni profesorowie śpiewu, gimnastyki (*prof. de chant*) i nauczyciel religii (*aumônier, pasteur, rabbin*) jako siła poboczna dla nauki religii i ćwiczeń religijnych tych wyznań, które są w zakładzie reprezentowane; ci tylko uczniowie biorą

udział w praktykach religijnych, których rodzice przy wpisie osobno i pisemnie tego zażądają.

Oto tabela całego personalu licealnego według starszeństwa:

Dyrektor (*Proviseur*)

Cenzor nauk (*Censeur des études*)

Grono nauczycielskie (*Corps enseignant*)

Prof. titulaires, Prof. chargés de cours, Prof. des cl. élément., Aumônier

Prefekci główni (*Surveillants généraux*)

Instruktorowie (*Maîtres répétiteurs*)

Zarządca gospodarczy (*Économe*)

Pomocnik gosp. (*Commis de ménage*).

Urzędnicy biurowi, służba (*Bureau, Garçons*)

Zakres władzy i obowiązków tak liczego personalu jest ściśle określony; nigdy jeden drugiemu w drogę nie wejdzie, a wszyscy zgodnie pracują, by uczniom zapewnić najwięcej korzyści naukowych, wytworzyć charaktery silne i samodzielne i rozwijać zdrowie fizyczne. Ponieważ tytuły przytoczone same przez się nie wszystkie są zrozumiałe, więc zaznaczę pokrótce zakres działania każdego z nich, ograniczając się do najwybitniejszych momentów.

Prowizor jest naczelnym kierownikiem zakładu i przełożonym całego personalu i uczniów; godzin naukowych nie ma, co powyżej w małych liceach obejmuje naukę moralności w kl. III. i IV. zwłaszcza, jeśli nie ma w swym zakładzie zaufanego nauczyciela; odwiedza lekcje szkolne nauczycieli, ale jedynie w tym celu, aby się przekonać czy plan nauki jest przestrzegany; natomiast nie ma prawa krytykować sposobu uczenia, żądać zmian w tym kierunku lub inną metodę nauczycielowi narzucać. Ustawa zagwa-

rantowała nauczycielom zupełną swobodę i niezawisłość w wyborze metody uczenia. Z końcem każdego roku szkolnego przesyła prowizor rektorowi akademii swego okręgu sprawozdanie osobiste o każdym nauczycielu; sprawozdania te, czyli jak mówimy kwalifikacje, wychodzą od prowizora jako akt tajny, ale w kancelarii rektora stają się jawne o tyle, że każdy nauczyciel może tamże zażądać, by mu przedłożono jego arkusz kwalifikacyjny, a żądaniu temu rektor odmówić nie może. Do praw prowizora należy kontrola kar nałożonych na uczniów; może on je zmniejszać, zmieniać lub znosić; on jedynie i wyłącznie może nakładać na uczniów karę karceru w dniu wolne t. j. we czwartek i niedzielę, a karcer ten może dochodzić do 48 godzin, rozłożonych po 8—10 godzin dziennie; on wreszcie przy klasyfikacji kwartalnej oznacza każdemu uczniowi stopień ogólny (*appréciation générale*) na podstawie not wpisanych przez nauczycieli do katalogu głównego.

Cenzor nauk zastępuje prowizora w jego nieobecności, a właściwem jego zadaniem jest kierunek wychowawczy i dyscyplinarny w zakładzie; wszystko, co tylko ma związek z karnością uczniów skupia się w jego ręku. Stanowiskiem wyższy od profesorów nie ma jednak nad nimi władzy i kontroli; godzin szkolnych odwiedzać mu nie wolno, to też karność w czasie trwania lekcji szkolnych wtedy tylko wchodzi w jego zakres działania, gdy otrzyma skargę od profesora. Natomiast w czasie przerw szkolnych na korytarzach, w podwórzu i ogrodzie utrzymanie porządku i karność do niego należy, jako do najwyższej instancji. On kontroluje absencje uczniów w ten sposób, że po rozpoczęciu nauki i zamknięciu bramy szkolnej wysyła do klas instruktorów z dziennikiem, w którym nauczyciele zapisują uczniów nieobecnych. On, a nie nauczyciele, porozumiewa się z rodzicami, uwiadamia ich każdorazowo i natychmiast o nieobecności uczniów, o ich przewinieniach i karach, które nakłada w porozumieniu z prowizorem. On prowadzi śledztwa dyscyplinarne i przygotowuje wnioski dla rady dyscyplinarnej, gdy chodzi o wykluczenie. Naturalnie nie wykonuje on osobiście całej kontroli. Jest tylko szefem karności, a do pomocy ma wspomnianych prefektów i instruktorów, króрым przeznacza pewne działy dozoru. Instruktor taki otrzymuje pewną niewielką ilość uczniów 10—20 i nimi się tylko zajmuje; mieszka z nimi, spi i je wśród nich, bawi się z nimi, ale głównym jego obowiązkiem jest powtarzanie lekcji szkolnych i kontrola wypra-

cowań pisemnych. Pracę mają więc olbrzymią, a gdy się nadto zważy, że władza ich jest ograniczona, że z każdym wypadkiem niekarność czy nieposłuszeństwa muszą się odnosić do prefekta lub do cenzora, to nietrudno pojąć, że są to najnieszczęśliwsze jednostki, kozły ofiarne wybryków młodzieży. Mimo to działalność ich jest wielce korzystna, choć nie tak zbawienna, jakby oczekiwać należało; winę ponoszą nie oni, lecz przepisy, które im nie dały żadnej egzekutywy.

O prawach i obowiązkach nauczycieli nie wiele mam do powiedzenia. Podniosę tylko, że pedagogiczna ich samodzielność jest większa niż u nas, że karność i porządek poza godziną szkolną nic ich nie obchodzi, że w klasach licznych otrzymują do pomocy instruktora, że ucznia szkodliwego mogą z klasy wydalić, albo raczej odesłać do cenzora i tak długo nie przyjąć, dopóki rada dyscyplinarna sprawy nie rozstrzygnie, że nie zajmują sobie czasu żadną pracą biurowo-administracyjną, jak katalogami, absencyami, sprawozdaniami, klasyfikacyami; jednym słowem wolni są od ciężarów, jakie u nas wkłada na nauczycieli gospodarstwo i obowiązek nadzoru. Stosunek ich do uczniów jest swobodny, sympatyczny, bo brak w nim jakiegokolwiek punktu zaczepnego; skoro bowiem nauczyciel absencyami się nie zajmuje, uczniów poza godziną nie kontroluje, sprawy dyscyplinarne do cenzora odsyła, a przede wszystkim nie klasyfikuje przy przejściu z klasy do klasy, to gdzież powód do jakiegokolwiek niechęci, żalu lub gniewu. Także i poza murami liceum w społeczeństwie profesor jest poważany i wysoko ceniony. Mówiliśmy już, że są rozmaite kategorie profesorów rozmaicie płatnych stosownie do rodzaju egzaminu, jaki złożyli. Aby zrozumieć te kategorie, trzeba wiedzieć, przez jakie studia i egzamina przechodzą profesorowie. Otóż kandydaci zawodu nauczycielskiego po złożeniu bakalaureatu z grupy językowo-historycznej lub matematyczno-przyrodniczej zapisują się na uniwersytet sorboński jako słuchacze jednej lub drugiej grupy (*étudiants en lettres, étudiants en sciences*). Młodzieńcy bardzo zdolni, którzy dalej patrzą i marzą o katedrach uniwersyteckich składają egzamin wstępny czyli konkursowy do *Ecole normale supérieure* t. j. wyższego seminaryum nauczycielskiego. Egzamin ten jest bardzo utrudniony, bo liczba zgłaszających się kandydatów jest znaczną, a przyjąć może zakład na rok najwyżej 30 słuchaczy; wybiera więc najzdolniejszych, a innych re-

zerwują na rok następny; zazwyczaj pozostali kandydaci wpisują się do Sorbony, a w roku następnym już się do *Ecole normale* nie zgłaszają dla straty czasu. Do niedawna jeszcze szkoła ta posiadała własnych i to najwybitniejszych profesorów; dziś uczniowie chodzą na przeważną część wykładów do Sorbony, a w swej szkole posiadają wykłady i ćwiczenia naukowe tylko w zakresie pedagogii, psychologii i filozofii ścisłej. Szkoła jest internatową, a czas trwania studyów tak tu, jak w Sorbonie, trzyletni. Po tem trzylecie składają kandydaci niższy egzamin nauczycielski zwany licencyatem (*la licence*) i uzyskują tytuł *licencié ès lettres* lub *licencié ès sciences*. Egzamin ten obejmuje wszystkie przedmioty wchodzące w skład jednej lub drugiej grupy i wystarcza już do objęcia posady nauczycielskiej. Wielu jednak nie zadawalnia się tym egzaminem, pracuje dalej w dowolnie wybranym, ale już tylko jednym przedmiocie naukowym, n. p. w historii, gramatyce, pogłębia go, składa wyższy egzamin nauczycielski zwany agregacją (*agrégation*) i uzyskuje bardzo ceniony we Francyi tytuł *agrégé d'histoire*, *agrégé de grammaire* i t. d. Niestety istnieje tu zupełnie nieusprawiedliwione ograniczenie kandydatów, a mianowicie takie, że na tym samym uniwersytecie ilość agregacji w jednym roku nie może przenosić 15 dla grupy jęz. hist., a 10 dla grupy mat. przyr.; stąd idą olbrzymie trudności i usuwania kandydatów wcale dobrze przygotowanych. O najwyższym egzaminie naukowym, doktoracie, nie mówię, bo nie wpływa ani na stopień ani na płacę nauczycieli. Zrozumiemy teraz, skąd pochodzą rozmaite gatunki rozmaicie płatnych nauczycieli. Ci, którzy mają egzamin agregacyjny, są profesorami rzeczywistymi (*prof. titulaires*); uczą oni w dwóch najwyższych klasach, ale jeżeli nie mają jeszcze 25 lat życia, są prowizorycznymi (*prof. à titre provisoire*). Nauczyciele posiadający jedynie licencyat noszą miano (*chargés de cours*); uczą w niższych klasach a zastępczo i w wyższych, gdy brakuje agregowanych. Profesorowie agregowani są właścicielami swoich posad, z których usunąć ich może dopiero potrojne postanowienie, t. j. Rady akademickiej (*Conseil d'Académie*), Wyższej Rady ministerjalnej (*Conseil supérieur*), a wreszcie zatwierdzenie ministra oświaty. Natomiast profesorowie licencyaci nie mają takiej niezawisłości i ze stosunkami zewnętrznymi dość muszą się liczyć. Klasy elementarne połączone z liceum mają własnych nauczycieli bez studyów uniwersyteckich; rekrutują się oni ze zdolniejszych nauczycieli

szkół wydziałowych posiadających patent wyższy (*brévet supérieur*), ale składać muszą osobny egzamin uzdolnienia pedagogicznego (*certificat d'aptitude pédagogique*). Z personalu licealnego tylko prowizor musi posiadać agregacyę, a mianuje go minister z pośród profesorów rzeczywistych. Cenzor powinien być również *agrégé*, ale wielu jest tylko z licencyatem; inni członkowie, jak prefekci i instruktorowie, przeważnie mają tylko bakalaureat, a czasem licencyat.

Godzin obowiązkowych mają nauczyciele 20 — 30 tygodniowo, a zależy to od klasy w której uczą; przeważnie nie uczą oni swych przedmiotów w rozmaitych klasach, ale otrzymują stale jedną i tę samą klasę; to też w języku potocznym i szkolnym odróżniają profesorów, tak jak uczniów, według klas n. p. *professeur de sixième*. Płace personalu pedagogicznego liceum nie wiele różnią się od naszych, a jest ich dwie kategorie, jedna dla Paryża z Wersalem, druga dla prowincyi. Podaję tu tabelkę płac do których dodać należy jeszcze 500 franków jako dodatek osobisty dla tych nauczycieli, którzy mają agregacyę.

K a t e g o r y e	Franków rocznie		U w a g i
	W Paryżu i Wersalu	Na prowincyi	
Prowizor	5500 - 8000	4000 — 6200	wolne mieszkanie
Cenzor	8000	3800 — 5600	wolne mieszkanie
Prof. rzeczywisci	5500 — 8000	4000 — 6200	—
„ <i>Chargés de cours</i>	4300 — 6600	2800 — 4800	—
„ klas elementarnych	4000 — 6000	2300 - 4000	—
Prefekci	2000	2000	wolne mieszk. i całe utrzym
Instruktorowie	1000	1000	„ „ „ „

Aby uzyskać prawo do emerytury, musi nauczyciel wysłużyć najmniej 25 lat. Przed upływem 25 lat służby nie ma profesor żadnych pretensyi do rządu ani dla siebie, ani dla żony i dzieci, i to nawet w tym wypadku, jeżeli choroba lub śmierć jego nastąpi w wykonaniu służby. Po 25 latach otrzymuje trzecią część swej ostatniej płacy jako emeryturę, poczem stosunek procentowy rośnie aż do 60 roku życia. W 60 roku życia nauczyciel z urzędu przechodzi w stan spoczynku i otrzymuje dwie

trzecie ostatniej płacy. Najwyższą więc emeryturą możliwą jest w Paryżu 5300 franków, a na prowincyi 4100.

Jeszcze słów kilka o wspólnych naradach profesorów, czyli konferencyach. Niezmiernie liczny personal nauczycielski i wychowawczy dochodzący do 160 członków nieraz nie może z natury rzeczy zależeć jedynie od prowizora i poddawać się musowo jego kierownictwu. Różnica zapatrywań pedagogicznych tylu ludzi, musi znaleźć dla siebie ujście, wyrównać się i zgodzić, aby zapewnić zakładowi pomyślny rozwój. Zrozumiał to najznakomitszy minister oświaty, jakiego Francya posiadała, Jules Simon, i stworzył w r. 1872. w każdym liceum raz na miesiąc ogólne zebranie (*Assemblée de professeurs*) i przeznaczył mu zakres działania. W skład tych zebrań wchodzili wszyscy od prowizora do instruktorów. Prowizor miał kierować obradami, ale nie wpływać na nie, przedkładać kwestye pedagogiczne, ale ich nie analizować i nie rozstrzygać, a do zdania większości się zastosować. Mimo tego, że cel takich konferencyi był pożyteczny a nawet konieczny, nie cieszyły się one nigdy uznaniem nauczycieli i stawały się nierzadko widownią nieporozumień; zaczęły też z wolna tracić na swym charakterze a dziś niemal ustały; zbierają się jedynie w pewnych okresach nauczyciele, aby ułożyć ilość zadań, (przepisanej liczby zadań niema), plan nauki, wybrać podręczniki szkolne; nie są to już zebrania ogólne, lecz kilku interesowanych nauczycieli. Francuzi są praktyczni; skoro konferencye te okazały się w praktyce iluzoryczne, to rzecz prosta, że lepiej ich zaniechać w przepisanej formie, a zostawić z nich to, co istotnie jest potrzebne. O ile zebrania ogólne straciły na znaczeniu, o tyle do pierwszorzędnej roli podniosło się inne, ściślejsze ciało, zwane radą dyscyplinarną (*Conseil de discipline*). Rada dyscyplinarna składa się z prowizora, cenzora, pięciu profesorów i trzech osób z pomiędzy prefektów i instruktorów a wszyscy wybrani przez swych kolegów.

Rada ta zbiera się co trzy miesiące i zajmuje się sprawami ogólnej karności uczniów, jako też wykluczeniami jednostek. Cenzor przedkłada jej ważniejsze sprawy dyscyplinarne z ostatniego okresu i wyniki śledztw, a ona decyduje o karze. Uczeń, któremu rada dyscyplinarna karę wymierzyła, jest zazwyczaj na drodze do wykluczenia; wykluczenie może być albo czasowe, na dzień, tydzień, miesiąc, albo zupełne. Rada dyscyplinarna jest najwyższą

ostatnią instancją, od której niema odwołania nawet w razie wykluczenia.

Z drugiej strony rada dyscyplinarna wyraża pochwały i składa gratulacje uczniom wzorowym, pilnym, a nazwiska ich poleca wpisać do księgi honorowej (*tableau d'honneur*). Rada ta jest niejako władzą rodzicielską w szkole, karze i nagradza, to też nawet proponowano zmianę jej nazwy na radę rodzinną (*Conseil de famille*).

4. Uczniowie.

Każdy uczeń ma prawo żądać przyjęcia do którejkolwiek klasy liceum, byleby wiek jego odpowiadał odnośnej klasie. Do pierwszej klasy wymaga się najmniej dziesiątego roku życia, a więc do 7-ej siedmnastego. Jeżeli uczeń nowowstępujący okaże przy wpisie jakieś świadectwa poprzednie, to dobrze; jeśli nie, to bez tego musi być wpisany do klasy, do której się zgłasza; niema żadnego egzaminu wstępnego. Jest zasada, że liceum jest szkołą wolną, otwartą dla wszystkich, którzy mają materyalne środki, a w interesie ucznia powinno to leżeć, a nie szkoły, czy podola on obowiązkom, jakie szkoła na niego wkłada; co najwyżej, to prywatnie może prowizor poradzić uczniowi nieznajomemu, aby dla własnego dobra poddał się próbie egzaminowej i wedle wyniku tego egzaminu wybrał klasę stosowną do swych wiadomości. Ten sposób postępowania wyda nam się co najmniej dziwny i dla szkoły niebezpieczny; u nas też fatalne wydałby rezultaty. U nas szkoła średnia jest jedyną drogą do chleba i stanowiska społecznego, a gdyby nie broniła się egzaminami, toby ją zalały tysiączne rzesze, choćby tylko na to, aby popробować, czy się nie uda. We Francyi zaś bardzo mała część społeczeństwa wybiera liceum dla swych dzieci; na cały obszar tej tak bardzo cywilizowanej Francyi istnieje **tylko 110 liceów**, a olbrzymi Paryż ma ich tylko 14. Porównanie Krakowa z Paryżem różnicę tą najlepiej uwydatni; Paryż liczący dziś okragło 3 miliony mieszkańców, większy jest od Krakowa 30 razy; Kraków ma $7\frac{1}{2}$ szkół średnich (5 gimnazyów, jedną filię i dwie szkoły realne); Paryż powinienby więc mieć 30 razy tyle liceów, a więc **225**, a ma ich, powtarzam **14**; widocznie ilość ta wystarcza dla potrzeb ludności, skoro nikt się nie domaga jej powiększenia. Za to zakłady mają

bardzo wielką ilość uczniów, a w Paryżu lub Lyonie dochodzą do frekwencji 2000.

Przepelnienia klas jednak niema, bo liczba uczniów w jednej klasie nie może przenosić 25, a nawet nie powinna do tej ilości się zbliżać. Normuje to wyrażenie okólnik ministerjalny (*Circulaire du ministre de l'Instruction publique aux recteurs des lycées et collèges de garçons, du 19 juillet 1902*), z którego przytaczam odnośny ustęp:

Mais ceci suppose évidemment que les classes ne compteront pas un trop grand nombre d'élèves. Car le bénéfice intellectuel ou moral qu'on peut espérer de ce travail en commun serait dès lors compromis. Autant que possible, le chiffre de vingt-cinq élèves ne devra pas être dépassé; il est désirable qu'en général ce chiffre ne soit pas atteint. — En conséquence, Monsieur le Recteur, lorsque la réunion d'élèves vous paraîtrait devoir former des classes trop nombreuses, vous pourrez, sur la proposition des chefs d'établissements, autoriser la séparation des divisions.

„Ale rzecz ta kładzie oczywiście za warunek, aby klasy nie liczyły zbyt wielkiej ilości uczniów; bo wtedy cała korzyść umysłowa czy moralna tej wspólnej pracy byłaby narażona na niebezpieczeństwo. O ile to tylko możliwe, liczby 25 nie należy przekraczać, a pożądaną jest rzeczą, by do tej liczby nawet nie dochodzić. To też, kiedy się okaże, że ilość uczniów, wymagać będzie utworzenia klas zbyt licznych, będzie Pan Rektor mógł, na wniosek kierowników zakładów, pozwolić na podział klasy.“

W niezłym interesie nie leży utrudnianie młodzieży wstępu do liceum, a swobody tej nikt nie nadużywa; Francuzi są zbyt rozumni i praktyczni, aby posyłać do liceum swe dzieci na niepewne losy, a pewną stratę czasu, gdy tyle praktycznych i fachowych szkół pewniej i prędzej do celu doprowadzi. Gdyby uczeń mierny nawet prześliznął się przez liceum i ukończył najwyższą klasę, nie nabywszy rzeczywiście gruntownych wiadomości, to i tak stracił bezużytecznie cały siedmioletni czas; liceum bowiem samo żadnych praw nie daje, a ukończenie VII. klasy nie ma nawet dla ucznia tej praktycznej wartości, co ukończenie klasy IV., która daje prawo do świadectwa nauk średnich I. stopnia. Po VII. klasie świadectw się nie wystawia, a gdy uczeń chce iść dalej, musi składać rodzaj matury, bakalaureat, i to na uniwersytecie, gdzie egzaminują go profesorowie obcy; tu musi on okazać rze-

czywistą wiedzę. Wiele wyższych zakładów naukowych wymaga specjalnych egzaminów wstępnych, a więc znowu tylko wiedza otwiera do nich wrota. Przy takich stosunkach wstępnie do liceum tylko młodzież zdolna i chętna do pracy; liceum zaś ze swej strony daje jej wszelkie możliwe środki nauki, ale pozostawia rodzicom troskę o to, czy właściwą drogę wybrali dla swych dzieci.

Z tego racjonalnego pojmowania nauki, wypływa i ta okoliczność, że system przymusowego pozostawiania uczniów w tej samej klasie, czyli repetowania, jest w zasadzie nieznanym, a w praktyce rzadko kiedy używanym. Klasyfikacja uczniów, o której jeszcze powiem, jest tak urządzona, że uczeń zawsze może przejść do klasy wyższej, a gdy się już trafi taki, który warunków nie dopełni, to wcześniejsze ostrzeżenie rodziców wystarczy, aby pomyśleli o innym kierunku nauk dla swego syna; tacy chyba rodzice godzą się na to, by dzieci ich klasę powtarzały, którym na stracie czasu i pieniędzy nie zależy. Że liceum francuskie uzyskuje tak pomyślne rezultaty naukowe, zawdzięcza to jeszcze nieustannej kontroli uczniów poza lekcyami szkolnemi, pracy instruktorów i ciągłemu komunikowaniu się z rodzicami. Kontrola rozciąga się i na tych uczniów, którzy mieszkają poza internatem. Skoro tylko odgłos dzwonka lub bębna oznajmi początek nauki o g. 8, a gdzieś niedaleko o 8¹/₂, zamyka się bramę szkolną, a terecyan chodzi z dziennikiem od klasy do klasy i podaje go profesorowi do zapisania nieobecnych; dziennik ten wręcza następnie cenzorowi, który natychmiast listownie uwiadamia rodziców o nieobecności ucznia; gdy uczeń wróci do szkoły, zgłasza się najpierw do cenzora, który mu wydaje poświadczenie, że nieobecność usprawiedliwił i może wejść do klasy.

Sposób ten zapobiega stanowczo takim absencyom, o których dom nie wie, a rodzicom oszczędza troski i czasu i przykrych często ustnych informacyj w szkole; liceum przyjąwszy dziecko na wychowanie, zastępuje rodziców i jest obowiązane składać przed nimi raport i informować ich o wszystkim, co dotyczy ich dzieci. Tak samo rzecz się ma z karami, które wymierza cenzor, prowizor lub rada dyscyplinarna; kary te notuje się w osobnej księdze i podaje natychmiast do wiadomości rodziców, którzy wiedzą za każdym razem, za co, od kogo i którą z rzędu karę ich syn otrzymał i mają się na baczności przed następstwami; a wiedzieć trzeba, że uczeń trzykrotnie karany przez radę dyscyplinarną

zostaje wykluczony. O postępie i pilności uczniów dowiadują się rodzice co tydzień za pośrednictwem swych własnych dzieci; a w okresach miesięcznych otrzymują listownie wyciąg not z katalogu wraz z uwagami profesorów, cenzora i prowizora.

Rzecz ta w szczegółach odbywa się tak. Naszemu podręcznemu katalogowi odpowiada w liceach francuskich „Wykaz not tygodniowych“ (*Registre des notes hebdomadaires*), gdzie nauczyciele co tygodnia wpisują cyframi od 0—10 ocenę obyczajów, (*conduite*), pilności (*application*), prac piśmiennych (*devoirs*), i ogólnego postępu w naukach (*leçons*), bez wymieniania poszczególnych przedmiotów. Cyfry 0—10 liczą się wstecz, tak, że najlepszą notę określa się cyfrą 10, najgorszą 1, a 0 oznacza, że uczeń nie brał udziału w nauce. W wykazie tym osobne noty wpisuje się za naukę w klasie, a osobne za naukę pozaszkolną w internacie (*classe, étude*). W każdą sobotę prowizor z cenzorem chodzą po klasach i odczytują każdemu uczniowi jego tygodniowe noty. Uczniowie mają osobne do tego celu książeczki tak samo ułożone jak szkolny Wykaz i zapisują w nich słyszane cyfry i ewentualne uwagi; następnie kontroluje się każdą książeczkę z osobna i stwierdza podpisem zgodność not, a uczeń w najbliższy poniedziałek musi książeczkę swoją podpisaną przez rodziców wręczyć cenzorowi przed wejściem do klasy. Gdy jej nie przyniesie, wraca do domu a cenzor uwiadamia o tym wypadku rodziców. Kartka tej książeczki wygląda tak,

Du. 21. mai 1907.

	Classe	Étude
Conduite	10	8
Application	8	6
Devoirs	4	3
Leçons	7	8

A été le dixième sur 20 élèves en composition de français.

Parents

Professeur

Répétiteur

Katalog główny (*carnet scolaire*), jest to księga którą dyrektora wystawia każdemu uczniowi z osobna przy wstąpieniu do liceum na cały czas jego pobytu, a więc aż do ukończenia szkoły. Co 3 miesiące zapisują tam profesorowie cyfrową ocenę obyczajów i pilności w skali od 0 — 10 a oprócz tego oddzielnie z każdego przedmiotu nauki również cyfrową notą od 0 — 20 (najlepiej = 20, najgorzej = 1, nie chodził = 0).

Wyciąg z takiego katalogu przesyła się co 3 miesiące rodzicom (*bulletin trimestriel*); uczniowie go do rąk nie dostają. Z końcem roku klasyfikacja odbywa się w ten sposób że cenzor przy pomocy prefektów i instruktorów mechanicznie sumuje wszystkie cyfry, jakie uczeń otrzymał przez cały rok szkolny, oblicza średnią w każdym przedmiocie z osobna, a z tych średnich znowu bierze przeciętną; jeżeli ta ostatnia przeciętna da cyfrę 10 lub więcej, uczeń przechodzi do klasy wyższej; o tem się rodziców zawiadamia, ale świadectwa nie wydaje. Gdy przeciętna jest mniejsza od 10 musi uczeń składać egzamin promocyjny (*examen de passage*) z tych przedmiotów, z których otrzymał przeciętną cyfrę niżej 10; egzamina te uczniowie składają zazwyczaj pomysłnie, a wypadek aby uczeń powtarzał zdarza się bardzo rzadko.

Wygląda to tak.

Matières	I	II	III	Moyenne
	Trimestre			
Morale	14	16	11	$(41 : 3) = 13\frac{2}{3}$
Latin	7	9	12	$(28 : 3) = 9\frac{1}{3}$
Français	14	16	18	$(48 : 3) = 16$
Allemand	10	12	8	$(30 : 3) = 10$
Histoire	7	16	18	$(41 : 3) = 13\frac{2}{3}$
Géographie	14	14	18	$(46 : 3) = 15\frac{1}{3}$
Mathémat.	3	5	8	$(16 : 3) = 5\frac{1}{3}$
H. naturelle	10	7	11	$(28 : 3) = 9\frac{1}{3}$

Moyenne de passage $93 : 8 = 11\frac{6}{8}$.

Uczeń tedy przechodzi do klasy następnej.

Przy tym systemie klasyfikowania, słabe postępy w jednych przedmiotach równoważą się z notami dobrymi w innych przedmiotach; twierdzi bowiem wielu pedagogów, że uczeń objawiają-

cy wybitne zdolności choćby tylko w pewnych przedmiotach nauki, lepsze rokuje nadzieje na przyszłość, aniżeli taki, który z wysiłkiem, mierne uzyskuje rezultaty w każdym dziale nauki. Wiadomo, że tę samą kwestyę rozwiązały angielskie szkoły w inny sposób; tam uczeń postępuje do wyższej klasy w tych przedmiotach, które opanował, a w innych pozostaje w klasie niższej.

Rok szkolny w liceach francuskich kończy się uroczystością rozdania nagród (*distribution des prix*); nagrodami są książki ładnie oprawne i wieńce, które się wkłada na głowę odznaczonych uczniów. Nagrody otrzymują uczniowie osobno za obyczaje, osobno za pilność, za gratulacye rady dyscyplinarnej, za poszczególne przedmioty szkolne, nawet za strzelanie i szermierkę; jakiś idealny uczeń może otrzymać 20 i więcej nagród oprócz wieńca. Uroczystość ta odbywa się w jakiejś obszernej sali publicznej, w teatrze, wśród muzyki, śpiewów, wstęp bezpłatny. Przewodniczy jakiś dostojnik państwowy, obok niego zajmują na estradzie miejsce profesorowie i wychowawcy a jeden z nich zagaja uroczystość odczytem; młodzież znajduje się zebrana na sali. Po odczycie przemawia przewodniczący. Utkwiło mi w pamięci przemówienie pana Godefroy, starosty z Besançon, którą jako wzór francuskiej lekkiej swobody, nawet przy takich uroczystościach, — przytaczam. „Jest między wami jeden niedyskretny kolega, który mi doniósł o waszych obawach, bym za długo nie mówił; to mój własny synek; otóż proszę was, darujcie mu jego niedyskrecyę, a ja za to spełnię wasze życzenia, bo oto już kończę moje przemówienie i życzę wam przyjemnych wakacji“.

Wakacye trwają mniej więcej od połowy lipca (stałego terminu niema, bo wyznaczenie dnia rozdawania nagród zależy od wielu okoliczności) do października. Przy tej sposobności dodam, że w ciągu roku jest 8 dni wolnych na Nowy Rok, 15 na Wielkanoc a zresztą po jednym na wszystkie święta uroczyste.

* * *

Toby były pokrótce niektóre ważniejsze kwestye, a i wiele drobnych szczegółów dotyczących się urządzenia szkół francuskich. Skreśliłem je tak, jak je widziałem lub słyszałem i nie wchodzę zupełnie w ocenę ich wartości. Przedwcześnie byłoby z esztą o tem mówić dziś, kiedy nowy typ szkoły średniej istnieje we Francyi

dopiero piąty rok, a więc dopiero za dwa lata wyda pierwszą własną generacyę uczniów. Ale mimo krótkiego jeszcze swego żywota, szkoła ta (jak każda zresztą na świecie) już zdołała znaleźć niechętnych, a głosy Kassandry dają się już słyszeć ze szpalt dziennikarskich (*Le Journal* ze stycznia b. r.: *Le banqueroute des Cycles*).

Zdaje się, że skargi podobne zawsze istniały i istnieć będą, bez względu na to, jaki typ, system i plan panował, panuje lub panować będzie.

Kraków, Maj 1907.

Część urzędowa.

I.

A). Grono nauczycielskie przy końcu roku szkolnego 1906/7.

1. **Bidziński Jan**, c. k. dyrektor, delegat c. k. Rady szkolnej krajowej do wydziału szkoły przemysłowej uzupełniającej, uczył matematyki w kl. VIIb, tygodniowo godzin 4.
2. **Bystrzycki Jan**, c. k. profesor, w I. półroczu był gospodarzem klasy Va i uczył języka polskiego w kl. IVa₃ IVb₃ Va₄ Vb₄ VIa₃, tygodniowo godzin 17; w II. półroczu był na urlopie.
3. **Górka Stefan**, c. k. rzeczywisty nauczyciel, zawiadowca zbiorów geometrycznych, uczył geometrii wykresłej w kl. III₂ IVa₂ IVb₂ Va₃ Vb₃ VIa₃ VIb₃ VIIa₂ VIIb₂, tygodniowo godzin 22, nadto w II. półroczu był gospodarzem klasy IVa.
4. **Jaworski Aleksander**, c. k. profesor, zawiadowca biblioteki francuskiej dla młodzieży, gospodarz klasy VIIa, uczył języka francuskiego w klasach III₄ IVa₃ IVb₃ Va₃ Vb₃ VIa₃ VIb₃ VIIa₃ VIIb₃, tygodniowo godzin 28.
5. **Kołomołocki Tadeusz**, c. k. profesor w VIII-ej randze, zawiadowca zbiorów rysunkowych, gospodarz klasy II. uczył geometrii wykresłej w kl. II₂, rysunków odręcznych w klasie II₄ Va₃ Vb₃ VIa₂ VIb₂ VIIa₂ VIIb₂, tygodniowo godzin 20.
6. **Łopuszański Tadeusz**, c. k. profesor, zawiadowca gabinetu fizycznego, uczył matematyki w klasach VIIa₄ VIIb₄, fizyki w kl. IVb₂ VIIa₄ VIIb₄, tygodniowo godzin 18.

7. **Marcinkowski Antoni**, c. k. profesor, gospodarz klasy III, uczył jęz. niemieckiego w klasach III₅ IVb₄ Va₄ Vb₄, tygodniowo godzin 17.
8. **Pazdanowski Tadeusz**, c. k. profesor, zawiadowca biblioteki polskiej dla młodzieży i zbioru książek szkolnych pomocy koleżeńskiej uczniów, gospodarz klasy VIIb, uczył języka polskiego w kl. Vlb₃ VIIa₄ VIIb₄, historii powszechnej w klasie IVa₃ IVb₃, tygodniowo godzin 17.
9. **Pizło Józef**, c. k. profesor w VII. randze, zawiadowca biblioteki dla nauczycieli, oraz biblioteki niemieckiej dla młodzieży, gospodarz klasy VIa, uczył języka niemieckiego w kl. IVa₄ VIa₄ Vlb₄ VIIa₄ VIIb₄, tygodniowo godzin 20.
10. **Ks. Podwin Adam**, dr. praw, c. k. profesor, uczył religii w kl. Ia₂ Ib₂ II₂ III₂ IVa₂ IVb₂ Va₂ Vb₂ VIa₂ Vlb₂ VIIa₂ VIIb₂, tygodniowo godzin 24.
11. **Sobiński Stanisław**, c. k. profesor, zawiadowca zbiorów geograficzno-historycznych, gospodarz klasy Vlb, uczył historii powszechnej w kl. Va₃ Vb₃ VIa₃ Vlb₃ VIIa₄ VIIb₄, tygodniowo godzin 20.
12. **Sucheni Antoni**, c. k. profesor, gospodarz klasy IVb, uczył matematyki w kl. IVb₃, chemii w kl. IVa₃ IVb₃ Va₂ Vb₂ VIa₂ Vlb₂, tygodniowo godzin 17, nadto w 5 godzinach tygodniowo prowadził laboratorium chemiczne dla uczniów klas Va+b i VIa+b.
13. **Tondera Franciszek**, dr. fil., c. k. profesor w VIII. randze, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył historii naturalnej w kl. Ia₂ Ib₂ II₂ Va₂ Vb₂ VIa₂ Vlb₂ VIIa₂ VIIb₂, tygodniowo godzin 18.
14. **Gabryl Józef**, zastępca nauczyciela, w pierwszym półroczu gospodarz klasy IVa; uczył w I. półroczu matematyki w kl. IVa₃ VIa₄ i fizyki w kl. III₃ IVa₂ VIa₃ Vlb₃, tygodn. godzin 18, zaś w II. półroczu fizyki w kl. III₃ IVa₂ VIa₃ Vlb₃, tygodniowo godzin 11.
15. **Gödrich Ludwik**, zastępca nauczyciela, w pierwszym półroczu był gospodarzem klasy Ia i uczył języka niemieckiego w kl. Ia₆ Ib₆ II₆, tygodniowo godzin 18; w II-giem półroczu był na urlopie.

16. **Laberschek Feliks**, dr. med., zastępca nauczyciela, uczył gimnastyki w kl. Ia+b, II, III, IVa+b, Va+b, VIa+b, VIIa+b, tygodniowo godzin 18.
17. **Matuszewski Stanisław**, zastępca nauczyciela, w II. półroczu gospodarz klasy Va; w pierwszym półroczu uczył jęz. polskiego w kl. II₄ III₃ i historii powszechnej w kl. II₂ III₂, tygodniowo godzin 11, zaś w II. półroczu oprócz przedmiotów wyżej wymienionych uczył jeszcze języka polskiego w kl. IVa₃ IVb₃ Va₄ Vb₄ VIa₃, zatem tygodniowo godzin 28.
18. **Mizia Jan**, zastępca nauczyciela, uczył w II. półroczu języka niemieckiego w kl. Ib₆ II₆, tygodniowo godzin 12.
19. **Solawa Wojciech**, zastępca nauczyciela, gospodarz klasy Vb; w I. półroczu uczył matematyki w kl. III₃ Va₄ Vb₄, tygodniowo godzin 11, zaś w II. półroczu oprócz przedmiotów wyżej wymienionych jeszcze matematyki w kl. IVa₃ VIa₄, zatem tygodniowo godzin 18.
20. **Stefański Zygmunt**, dr. praw, zastępca nauczyciela, był przez cały rok na urlopie.
21. **Storczykowski Łukasz**, zastępca nauczyciela, gospodarz klasy Ib; uczył języka polskiego w kl. Ib₃, historii powszechnej w kl. Ib₂, geografii w kl. Ia₃ Ib₃ II₂ III₂ IVa₂ IVb₂, tygodniowo godzin 19.
22. **Wyrobek Emil**, zastępca nauczyciela, w II. półroczu gospodarz klasy Ia; w pierwszym półroczu uczył języka polskiego w kl. Ia₃, historii powszechnej w kl. Ia₂, matematyki w kl. Ia₃ Ib₃ II₃, tygodniowo godzin 14, zaś w drugim półroczu oprócz przedmiotów wyżej wymienionych uczył jeszcze jęz. niemieckiego w kl. Ia₆, zatem tygodniowo godzin 20.
23. **Zawadowski Adolf**, zastępca nauczyciela, uczył rysunków odręcznych w kl. Ia₄ Ib₄ III₄ IVa₃ IVb₃, kaligrafii w kl. Ia₂ Ib₂, tygodniowo godzin 22.

Asystenci:

1. **Pępkowski Karol**, zajęty na lekcyach geometryi u prof. Górki.
2. **Pol Juliusz**, zajęty na lekcyach rysunków geometrycznych i odręcznych u prof. Kołomłockiego.

Nauczyciele pomocniczy:

1. **Callier Oskar**, em. profesor, dla nauki języka angielskiego, której udzielał w 2-ch oddziałach razem w 4-u godzinach tygodniowo.
2. **Flasza Tomasz**, uczył śpiewu w 2-ch oddziałach, tygodniowo godzin 4.
3. **Schmelkes Samuel Hirsch**, uczył religii mojżeszowej w 7 godzinach tygodniowo.
4. **Sykała Władysław**, uczył stenografii w 1 oddziale w 2 godzinach tygodniowo.

Zmiany w gronie nauczycielskim w ciągu roku szkolnego 1906/7.

1. Rozporządzeniem z d. 25. lipca 1906. L. 26583. przeniosła c. k. Rada szk. kraj. zast. naucz. w c. k. gimn. w Wadowicach Adolfa Zawadowskiego w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

2. Reskryptem z dnia 21. czerwca 1906. L. 19600. nadał J. E. Pan Minister W. i O. a) profesorowi w c. k. gimn. I w Tarnowie Antoniemu Marcinkowskiemu, b) profesorowi w c. k. II. szkole realnej we Lwowie Antoniemu Sucheniemu, c) profesorowi w c. k. szkole realnej w Krośnie Janowi Bystrzyckiemu, posady nauczycielskie w tutejszym zakładzie. (Rozp. c. k. Pr. Rady szk. kraj. z dnia 23. lipca 1906, L. 530).

3. Reskryptem z dnia 21. czerwca 1906. L. 19600. nadał J. E. Pan Minister W. i O. rzeczywistemu nauczycielowi w tutejszym zakładzie Drowi Antoniemu Korczyńskiemu posadę nauczycielską w c. k. I. szkole realnej w Krakowie, a zastępcy naucz. w tutejszym zakładzie Bronisławowi Olszewskiemu posadę rzeczywistego nauczyciela w c. k. szkole realnej w Krośnie. (Rozp. c. k. Pr. Rady szk. kraj. z dnia 23. lipca 1906. L. 530).

4. Rozporządzeniem z dnia 2. sierpnia 1906. L. 27466. przeniosła c. k. Rada szkolna krajowa zast. naucz. Józefa Gabryła z c. k. szkoły realnej w Jarosławiu w tym samym charakterze do tutejszego zakładu.

5. Rozporządzeniem z dnia 2. lutego 1907. L. 4005. zamianowała c. k. Rada szkolna krajowa kandydata stanu nauczycielskiego Jana Mizię zastępcą nauczyciela w tutejszym zakładzie.

6. Rozporządzeniem z dnia 12. września 1906. L. 38599. uwalnia c. k. Rada szk. kraj. zast. naucz. Aleksandra Pawłowskiego z końcem sierpnia 1906 na własną jego prośbę od dalszego pełnienia obowiązków nauczycielskich.

7. Rozporządzeniem z dnia 31. października 1906. L. 48929. przyjmuje c. k. Rada szkolna krajowa do wiadomości rezygnację nauczyciela pomocniczego Jana Heczki i porucza naukę stenografii w tutejszym zakładzie p. Władysławowi Sykale.

8. Rozporządzeniem z dnia 5. października 1906. L. 41824. porucza c. k. Rada szkolna krajowa naukę religii mojżeszowej w tutejszym zakładzie p. Samuelowi Hirschowi Schmelkesowi.

9. Reskryptem z dnia 21. września 1906. L. 35999. udzielił J.E. Pan Minister W. i O. bezpłatnego urlopu zastępcy nauczyciela Drwi Zygmunтови Stefańskiemu na rok szkolny 1906/7. (Rada szk. kraj. dnia 8. października 1906. L. 43844).

Reskryptem z dnia 24. stycznia 1907. L. 881. udzielił J. E. Pan Minister W. i O. zmniejszenia liczby godzin szkolnych do połowy na przeciąg II. półrocza roku szk. 1906/7. zastępcy naucz. Józefowi Gabrylowi. (Rada szk. kraj. dnia 31. stycznia 1907. L. 4462).

Reskryptem z dnia 15. marca 1907. L. 5857. udzielił J. E. Pan Minister W. i O. urlopu zastępcy nauczyciela Ludwikowi Gódrichowi na przeciąg II. półrocza r. szk. 1906/7. (R. S. K. dnia 15 kwietnia 1907 L. 13520).

Reskryptem z dnia 18. marca 1907. L. 3352. udzielił J. E. Pan Minister W. i O. 10-tygodniowego urlopu poczynszy od 1. lutego 1907. prof. Janowi Bystrzyckiemu. (R. S. K. dnia 12. kwietnia 1907. L. 13887), a następnie przedłużył go do końca roku szkolnego 1906/7.

B). Służba szkolna.

Plizga Mikołaj, tercyan stały.

Antkiewicz Józef, sługa pomocniczy.

Pomietło Wawrzyniec, sługa pomocniczy.

II. Plan naukowy*).

a) Rozkład godzin.

PRZEDMIOT	K L A S A							Razem
	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	
Religia	2	2	2	2	2	2	2	14
Język polski	3	4	3	3	4	3	4	24
Język niemiecki	6	6	5	4	4	4	4	33
Język francuski	—	—	4	3	3	3	3	16
Geografia	3	2	2	2	—	—	—	9
Historia	2	2	2	3	3	3	4	19
Matematyka	3	3	3	3	4	4	4	24
Historia naturalna . . .	2	2	—	—	2	2	2	10
Fizyka	—	—	3	2	—	3	4	12
Chemia	—	—	—	3	2	2	—	7
Geometria i rysunki geometryczne	—	2	2	2	3	3	2	14
Rysunki odręczne . . .	4	4	4	3	3	2	2	22
Kaligrafia	2	—	—	—	—	—	—	2
Gimnastyka	2	2	2	2	2	2	2	14
Razem	29	29	32	32	32	33	33	220
Język ruski	—	—	—	2	2	2	—	6

*) Zatwierdzony rozporządzeniem c. k. Ministerstwa Wyznań i Oświecenia
z dnia 1. maja 1900. L. 4202.

b) Rozdział materiału nauki.

K L A S A I.

Religia: (2 godziny na tydzień). Zasady katolickiej wiary i moralności.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów.

Deklamacya: Należyte wygłaszanie z pamięci wzorowych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych.

Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu pojedynczem i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Deklinacya imion.

Wypracowania piśmienne: Cztery na miesiąc, a mianowicie w pierwszym półroczu wyłącznie dyktaty, ułożone systematycznie, a obejmujące ważniejsze zasady i prawa pisowni; w drugim półroczu naprzemian dwa dyktaty i wypracowania stylistyczne, szkolne i domowe.

Język niemiecki: (6 godzin na tydzień). Czytanie; uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersya; rozmówki. Znajomość odmian regularnych i głównych zasad składni; ćwiczenia ortograficzne. — Co tydzień zadanie szkolne. Tematy: dyktaty, ćwiczenia ortograficzne zastosowane do potrzeby praktycznej, pisanie z pamięci ustępów memorowanych, retrowersye.

Geografia: (3 godziny na tydzień). Zasadnicze pojęcia z geografii, traktowane w sposób poglądowy, o ile są potrzebne do zrozumienia mapy. Ruch dzienny słońca względem budynku szkolnego i siedziby szkoły w rozmaitych porach roku; na tej podstawie oryentowanie się w najbliższym otoczeniu, na mapie i na globusie. Opisanie i wyjaśnienie oświetlenia i ogrzewania ziemi w obrębie kraju rodzinnego w ciągu całego roku, o ile te zjawiska zależą bezpośrednio od długości dnia i wysokości słońca. Przegląd oro- i hydrograficzny ziemi, tudzież położenie najgłówniejszych państw i miast w poszczególnych częściach świata. Wprowadzanie do czytania na mapie z ciągłymi ćwiczeniami.

Próby rysowania najprostszych przedmiotów geograficznych w związku z mapą.

Historia: (2 godziny na tydzień). Najważniejsze podania, osoby i zdarzenia z dziejów kraju rodzinnego.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). Układ dziesiętkowy: Pisanie liczb u Rzymian. Pierwsze cztery działania na liczbach całkowitych i ułamkach dziesiętnych, oderwanych i mianowanych.

Wyjaśnienie układu metrycznego miar i wag. Ćwiczenia w prostym wnioskowaniu. Podzielność liczb, rozkład na czynniki pierwsze; największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność. Pierwsze 4 działania na ułamkach zwyczajnych. Zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i na odwrót. Rachunek liczbami wielorakimi.

Początki nauki form geometrycznych. Pojęcia zasadnicze geometrii i objaśnienie z poglądu brył elementarnych, jakoto: sześcianu, graniastosłupa, ostrosłupa, walca, stożka i kuli. Objaśnianie najważniejszych form geometrii płaskiej i ich cech głównych na podstawie poglądu.

Zadania. Cztery zadania szkolne na półroczu; ćwiczenia domowe zadawane z lekcyi na lekcję.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie ssawce i ptaki; W drugim półroczu: Rośliny, mianowicie wybór roślin zarodkowych, na których najłatwiej zaznajomić można uczniów z zasadami zewnętrznej budowy rośliny.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień): Rysowanie płaskich form ornamentu geometrycznego jako przygotowanie do ornamentu swobodnego. Łatwe ornamenta swobodne; kwiaty stylizowane; łatwe kształty naczyń w rzucie geometrycznym. — Materiał: Ołówek, farba. — Objaśnienia: Zastosowanie i znaczenie ornamentów rysowanych.

Kaligrafia: (2 godziny na tydzień). Pismo zwykłe łacińskie i niemieckie, pismo rondowe i igielkowe.

K L A S A II.

Religia: (2 godziny na tydzień). Dzieje starego zakonu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski: (4 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów, jak w klasie I.

Deklamacya, jak w klasie I.

Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu złożonem. Powtórzenie deklinacji imion, odmiana słów. Nauka pisowni i interpunkcji uzupełniona i rozszerzona. Ćwiczenia ortograficzne, jak w kl. I.

Wypracowania piśmienne: trzy na miesiąc, naprzemian dyktat, zadanie szkolne i domowe.

Język niemiecki: (6 godzin na tydzień). Zdawanie sprawy z czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań, retrowersja; dłuższe rozmówki, uczenie się na pamięć słów, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków. — Co tydzień wypracowanie piśmienne (z tych co miesiąc jedno domowe). Tematy jak w klasie I.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Zwięzłe powtórzenie pojęć zasadniczych geografii matematycznej. Ruch pozorny słońca w rozmaitych szerokościach; z tego wynikające różnice w oświetleniu i ogrzewaniu ziemi jako podstawa klimatów. Azja i Afryka pod względem położenia i zarysu, tudzież co do oro- i hydrografii, etnografii i topografii z uwzględnieniem stosunków klimatycznych, o ile je można wyjaśnić z ruchu pozornego słońca. Związek między klimatem a roślinnością, płodami krajów i zatrudnieniem ludów należy traktować tylko na niektórych przystępnych, jasno zrozumiałych przykładach. Europa: pogląd na jej położenie i zarys, na oro- i hydrografię. Państwa Europy południowej i Wielka Brytania według zasad, podanych przy geografii Azji i Afryki. Początek ćwiczeń w szkicowaniu map.

Historia: (2 godziny na tydzień). Najważniejsze osoby i zdarzenia z dziejów monarchii austriacko-węgierskiej z uwzględnieniem dziejów powszechnych.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). Powtórzenie nauki o ułamkach zwyczajnych. Rachunek liczbami niezupełnemi. Mnożenie i dzielenie skrócone. Rozwiązywanie zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej zapomocą wnioskowania. Najważniejsze wiadomości o miarach, wagach i pieniądzach. Nauka o stosunkach i proporcjach z zastosowaniem do rozwiązywania zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej. Rachunek procentu prostego, prowizyi i dyskontu. Zadania, jak w kl. I.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie dokończenie zwierząt kręgowych, potem zwierzęta bezkręgowie, szczególnie owady. W drugim półroczu: Rośliny, mianowicie dalszy ciąg nauki klasy pierwszej; przerobienie kilku roślin zarodnikowych i takich roślin zarodkowych, których obserwacja przedstawia większe trudności. Wdrażanie do zrozumienia podziału zasadniczego i rozpoznawanie najważniejszych grup roślinnych.

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

a) **Geometria** (1 godzina). Zasady planimetrii do przedstawiania wyłącznie.

b) **Rysunek geometryczny** (1 godzina). Ćwiczenia w używaniu przyrządów rysunkowych. Rysunek konstrukcyjny w związku z materiałem przerobionym i z uwzględnieniem łatwych form ornamentalnych według wzorów.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień). Rysowanie od ręki modeli geometrycznych pojedynczo i w grupach z poglądu. Ciąg dalszy rysowania ornamentów swobodnych z zastosowaniem farby. Materiał: Ołówek (w danym razie pióro), farba. — Objasnienia: Zasady rysunku perspektywicznego z poglądu. Wyjaśnienia o rozwoju i celu ornamentów.

K L A S A III.

Religia: (2 godziny na tydzień). Żywot Pana Jezusa i dzieje apostołskie z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów. Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy, jak w kl. I. i II. Krótkie wiadomości o życiu i pismach cenniejszych pisarzy, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Deklamacja, jak w kl. I. Gramatyka: Przysłowki, spójniki, przymyki. Składnia rzędu. Prawidła pisowni.

Wypracowania piśmienne: dwa na miesiąc, na przemian szkolne i domowe.

Język niemiecki: (5 godzin na tydzień). Swobodniejsza reprodukcja czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych: uwzględnienie synonimów (zwrotów, podobną myśl wyrażających); uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o formach i składni rzędu. — Co miesiąc trzy zadania (dwa szkolne, jedno domowe). Tematy: retrowersye, reprodukcye ustępów w szkole czytanych, streszczenia.

Język francuski: (4 godziny na tydzień). Nauka czytania; memorowanie słówek, zwrotów i zdań; retrowersya i rozmówki. Najważniejsze prawidła odmian regularnych (rodzajnika, rzeczownika, przymiotnika, zaimka). Słowa posiłkowe; główne zasady konjugacyi regularnej; tworzenie najważniejszych czasów złożonych. — W I. półroczu co tydzień krótki dyktat w ścisłym związku z wziętymi ustępami. W II. półroczu co 4 tygodnie dwa dyktaty i jedno wypracowanie szkolne. Tematy do dyktatów, jak w I. półroczu; do zadań szkolnych, pisanie z pamięci memorowanych ustępów, retrowersye.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Geografia tych krajów europejskich, których nie traktowano w kl. II. (z wyłączeniem monarchii austriacko-węgierskiej); geografia Ameryki i Australii według zasad, podanych w geografii w klasie II., mianowicie także co do wyjaśnienia stosunków klimatycznych. Ćwiczenia w szkicowaniu map.

Historya: (2 godziny na tydzień). Podania o bogach i bohaterach z historyi Greków i Rzymian.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). Początki arytmetyki ogólnej. Nauka o czterech działaniach głównych na liczbach ogólnych o jednym i więcej wyrazach z wyłączeniem rachunku ułamkami. Podnoszenie do kwadratu i do sześciastu wyrażeń algebraicznych, jedno- i wielowyrzawowych, tudzież liczb dziesiętnych. Wyciąganie pierwiastka kwadratowego i sześciennego z liczb dziesiętnych. Ciągłe ćwiczenia w rachowaniu liczbami szczególnymi w celu utrwalenia wiadomości arytmetycznych z klas poprzednich, ćwiczenia w rachunku podziału. Zadania, jak w kl. I.

Fizyka: (3 godziny na tydzień). **Wstęp:** Rozciągłość i nieprzenikliwość ciał, stany skupienia; ruch i jego cechy, bezwładność. Siła, jej punkt przyłożenia, kierunek i wielkość. Pojęcie dwu sił równych; przedstawienie sił za pomocą odcinków.

Nauka o ciężkości: Kierunek ciężenia na ziemi, ciężar, jednostka ciężaru, środek ciężkości, rodzaje równowagi ciała

podpartego. Dźwignia, waga równoramienna i waga rzymska, blok stały. Ciężar właściwy, gęstość względna.

Nauka o siłach molekularnych: Podzielność, drobina, dziurkowatość, spójność, przyczepność. Sprężystość, prawo sprężystości na ciągnięcie, waga sprężynowa.

Nauka o ciałach płynnych: Własności charakterystyczne tych ciał. Rozchodzenie się ciśnienia, powierzchnia poziomu. Ciśnienie hydrostatyczne. Reakcja wody wypływającej. Naczynia połączone (zjawiska włoskowatości). Zasada Archimedeśa. Łatwiejsze przypadki wyznaczenia ciężaru właściwego przez obserwację parcia płynów. Pływanie ciał. Areometr podziałkowy.

Nauka o ciałach gazowych: Własności charakterystyczne tych ciał. Wazenie powietrza, barometr, manometr, prawo Mariotta. Pompy wodne i pompy pneumatyczne. Lewar. Balon powietrzny.

Nauka o cieple: Wrażenie ciepła, temperatura. Zmiana objętości przez ciepło. Termoskopy, termometry. Ciepło właściwe. Przewodzenie ciepła, doświadczenia główne o promieniowaniu ciepła. Wyjaśnianie pór roku na podstawie ruchu ziemi około słońca. Zmiana stanu skupienia. Prężność par. Zasada maszyny parowej. Źródła ciepła.

Nauka o magnetyzmie; Magnesy naturalne i magnesy sztuczne, igła magnesowa, działanie wzajemne dwu biegunów magnetycznych. Magnetyzowanie przez rozdział, przez pocieranie. Magnetyzm ziemi, pojęcie zboczenia i nachylenia z powtórzeniem odpowiednich wiadomości zasadniczych z astronomii. Busola.

Nauka o elektryczności: Elektryzowanie przez tarcie, przez udzielanie. Przewodzenie elektryczności. Dwa rodzaje stanu elektrycznego. Elektroskopy. Siedziba elektryczności. Działanie kończyn. Elektryzowanie przez rozdział. Najzwyklejsze przyrządy do wytwarzania i gromadzenia elektryczności. Burze. Gromochrony. — Ogniwo i stos Volty, dowód biegunowości elektrycznej. Prąd elektryczny. Najzwyklejsze ogniwa galwaniczne. Wytwarzanie ciepła i światła przez prąd. Elektroliza (rozkład wody i galwanoplastyka). Działania magnetyczne prądu. Telegraf Morsego. Zasadnicze doświadczenia o indukcji elektrycznej. Telefon i mikrofon. Termoelektryczność.

Geometrya i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

a) **Geometrya:** (1 godzina). Ciąg dalszy i dokończenie planimetrii. Równość i przekształcenie powierzchni figur płaskich. Obliczanie powierzchni, proporcjonalność i podobieństwo w związku z odpowiednim materiałem nauki matematyki w tej klasie.

b) **Rysunek geometryczny:** (1 godzina). Rozszerzenie rozpoczętych w klasie drugiej konstrukcyi na podany wyżej materiał naukowy.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według trudniejszych modeli pojedynczych lub ugrupowanych: ciąg dalszy rysowania płaskich ornamentów polichromicznych. Przejście do ornamentów plastycznych. — Materiał: Ołówek (w danym razie pióro), kredka, farba. — Objasnienia: Wyjaśnienie ornamentów rysowanych co do stylu, celu i zastosowania. Wiadomości o barwach i harmonii barw. Ciąg dalszy objasnienia zjawisk perspektywy i cieniowania przy rysowaniu z modeli.

Dla ćwiczeń w szkicowaniu i w rysowaniu z pamięci zaleca się, aby uczniowie używali osobnych zeszytów.

K L A S A IV.

Religia: (2 godziny na tydzień). Wyjaśnienie ważniejszych obrzędów kościelnych z podaniem powodu i czasu ich wprowadzenia.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów, jak w kl. III. Uwzględnienie listów i innych zwykleszych pism praktycznych. Najważniejsze wiadomości o głównych rodzajach poezyi i prozy w związku z lekturą. Deklamacya, jak w kl. I. Gramatyka: Składnia w obrębie czasownika. Systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Powtórzenie całego materiału gramatycznego w ogólniejszych zarysach. Ćwiczenia piśmienne, jak w kl. III.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Reprodukcyja, jak w kl. III.; uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu, uzupełnienie składni rządu. Co miesiąc 3 zadania (2 szkolne,

1 domowe). Tematy: retrowersye, reprodukcye, opowiadania, opisy, listy.

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersye; dłuższe rozmówki; memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie i uzupełnienie odmian regularnych (przymiotnika, liczebnika, zaimka); nauka o przysłówku i przyimku; najzwyczajniejsze czasowniki nieregularne.— Co 4 tygodnie jeden dyktat, jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy do wypracowań, jak w klasie III., przy cokolwiek zwiększonych wymaganiach.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Położenie, tudzież geografia fizyczna i polityczna Austro-Węgier z wyłączeniem części statystycznej, lecz z dokładnem uwzględnieniem płodów poszczególnych krajów, zatrudnienia ludności, stosunków komunikacyjnych i kultury ludów.

Ćwiczenia w swobodnem rysowaniu łatwiejszych szkiców kartograficznych.

Historja: (3 godziny na tydzień). Dzieje starożytne, głównie Greków i Rzymian, ze szczególnem uwypatnieniem momentów z historyi kultury i z ciągłym uwzględnianiem geografii.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). **Arytmetyka ogólna:** Powtórzenie, uzasadnienie i rozszerzenie nauki o pierwszych czterech działaniach na liczbach ogólnych i szczególnych, całkowitych i ułamkowych. Uzasadnienie najprostszych reguł podzielności liczb układu dziesiętkowego. Teorya największej wspólnej miary i najmniejszej wspólnej wielokrotności, zastosowana do wielomianów. Równania stopnia pierwszego o jednej i więcej niewiadomych z zastosowaniem do rozwiązywania ważniejszych zagadnień praktycznych.

Nauka o stosunkach i proporcjach z liczbami ogólnymi z zastosowaniami. Zasada, jak w kl. I.

Fizyka: (2 godziny na tydzień). **Nauka o ruchu:** Ruch jednostajny, ruch jednostajnie zmienny, spadek wolny, opór powietrza, rzut pionowy w górę. Składanie i rozkładanie ruchów. Rozwiązanie wykreślne rzutu poziomego i rzutu ukośnego. Związek między siłą, masą a przyspieszeniem. Równoległobok sił. Ruch na równi pochyłej. Tarcie. Wahadło. Siła odśrodkowa, ruch centralny. Wyjaśnienie obrotu ziemi około osi i jej

regu około słońca. Wypadkowa sił równoległych o tym samym kierunku na podstawie doświadczeń; bliższe określenie środka ciężkości. Powtórzenie i doświadczalne wyznaczenie warunków równowagi dźwigni, kołowrotu, bloka stałego i bloka ruchomego, wielokrażka i równi pochyłej z uwzględnieniem pracy wytworzonej i pracy zużytej. Główne zjawiska zderzenia się ciał sprężystych.

Nauka o głosie: Powstanie głosów. Rozchodzenie się głosu objaśnione doświadczeniami. Prędkość głosu, odbijanie się głosu. Rodzaje głosów; siła i wysokość tonów, skala tonów; struny, widelki stroikowe, piszczałki. Odbrzmiwanie. Narząd słuchowy.

Nauka o świetle: Źródła światła. Prostoliniowe rozchodzenie się światła. Cień. Fazy księżyca, zaćmienia. Ciemnia optyczna. Siła oświetlenia, prawo odbijania się światła, obrazy w zwierciadłach płaskich i kulistych, załamywanie się światła (jakościowo). Przechodzenie światła przez płyty, graniastosłupy i soczewki. Obrazy w soczewkach, ciemnia fotograficzna, oko, akomodacja, okulary, widzenie przedmiotów, trwanie wrażeń świetlnych, kąt widzenia, lupa, mikroskop. Lunety dioptryczne najprostszej konstrukcji. Rozszczepianie się światła, widmo słoneczne, barwy uzupełniające, barwa ciał wskutek pochłaniania światła. Tęcza.

Chemia: (3 godziny na tydzień). Doświadczenia objaśniające różnicę między zjawiskami fizycznymi a chemicznymi. Krótka charakterystyka najważniejszych pierwiastków i ich połączeń, połączona z nauką pogładową najważniejszych minerałów i skał.

Olej skalny; przykłady węglowodorów, alkoholów i kwasów. Krótkie uwagi o tłuszczach i mydlach. Węglowodany. Fermentacja. Najważniejsze połączenia sińcu. Benzol i kilka jego najważniejszych połączeń pochodnych. Żywiec (terpentina). Olejki eteryczne (olej terpentynowy). Ciała białkowate.

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

a) **Geometria.** Zasady stereometrii. Najważniejsze twierdzenia o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn ze względu na potrzeby nauki o rzutach. Graniastosłup, ostrosłup, walec, stożek i kula. Wyznaczenie powierzchni i objętości tych brył. (Wzory odnoszące się do kuli należy podawać bez dowodzenia).

b) **Rysunek geometryczny**: Przedstawienie punktów, odcinków, figur płaskich i łatwych brył geometrycznych za pomocą dwu rzutni prostopadłych sposobem pogładowym i w związku z materiałem naukowym stereometrii.

Rysunki odręczne: (3 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według kształtów naczyń i innych odpowiednio dobranych wyrobów przemysłowo-artystycznych i technicznych, pojedynczo lub w grupach. Rysowanie bogatszych ornamentów polichromicznych i plastycznych, tudzież motywów z natury. — Materiał: Ołówek (w danym razie pióro), kredka, farba. — Objaśnienia o stylach, barwach i cieniowaniu.

Ćwiczenia w szkicowaniu i rysowaniu z pamięci, jak w klasie III.

K L A S A V.

Religia: (2 godziny na tydzień). W I. półroczu historyczny przegląd głównych źródeł katolickiej nauki wiary i moralności.

W II. półroczu dogmatyka katolicka.

Język polski: (4 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej wieku XVI. w związku z lekturą celniejszych a charakterystycznych ustępów z dzieł tych autorów klasycznych (greckich i rzymskich) w przekładach, którzy byli wzorami dla autorów polskich. Obowiązkowa lektura domowa. Deklamacya, jak w kl. I.

Wypracowania stylistyczne: siedm na półroczu, naprzemian szkolne i domowe.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Ćwiczenia w reprodukcji szczegółowej lektury nowszych pisarzy, przeważnie prozaicznej. — Memorowanie (deklamacya). — Obowiązkowa lektura domowa.

Uzupełnianie i pogłębianie wiadomości gramatycznych przeważnie przy sposobności poprawiania wypracowań piśmiennych. — Co trzy tygodnie jedno zadanie (naprzemian domowe i szkolne). Tematy: reprodukcye czytanych utworów, opowiadania i opisy na podstawie własnych spostrzeżeń, przekłady z języka polskiego (na zadania szkolne).

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na stosowne pytania; dłuższe rozmówki; próby samodzielnej reprodukcji czytanych ustępów; memoryowanie zwrotów, zdań i całych ustępów. Uzupełnienie nauki o odmianach. Czasowniki nieregularne, niezupełne i nieosobowe; spójniki. Składnia rzędu; składnia w obrębie czasownika (tryby i czasy). — Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy, jak w klasach poprzednich: krótkie swobodne opowiadania; przekłady z języka wykładowego na język francuski.

Historia: (3 godziny na tydzień). Dzieje średniowieczne i nowożytne aż do pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w kl. IV, ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). **Arytmetyka ogólna:** Równania nieoznaczone stopnia pierwszego o dwu niewiadomych. Potęgi i pierwiastki; pojęcie liczb niewymiernych. Jednostka urojona. Równania stopnia drugiego o jednej niewiadomej i równania stopni wyższych o jednej niewiadomej, dające się sprowadzić do równań kwadratowych. Najprostsze przypadki równań kwadratowych o dwu niewiadomych. Nauka o logarytmach.

Geometria: Geometria płaska. Utwory zasadnicze geometrii płaskiej. Teorya równoległych. Twierdzenia o trójkącie aż do przystawania włącznie; twierdzenia o czworokącie i wielokącie; twierdzenia o kątach i cięciwach w kole, o trójkątach, czworokątach wpisanych i opisanych. Proporcjonalność odcinków, podobieństwo figur; z tego wynikające twierdzenia o trójkącie i kole. Poprzeczne w trójkącie, harmoniczne rzędy punktów. Równość powierzchni, zamiana i podział powierzchni; obliczanie powierzchni. Wielokąty umiarowe, pomiar koła. Niektóre zagadnienia o zastosowaniu algebry do geometrii. Zadania, jak w kl. I.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). **Botanika:** Przegląd grup roślin w ich naturalnym porządku na podstawie zewnętrznej i (gdzie potrzeba) wewnętrznej budowy i czynności fizjologicznych rośliny wogóle; charakterystyka najważniejszych rodzin roślinnych na ich przedstawicielach, przyczem wykluczone są wszelkie zbyteczne szczegóły systematyczne.

Chemia: (2 godziny na tydzień). **Chemia nieorganiczna:** Rozszerzenie i pogłębienie materiału naukowego klasy IV. w kierunku wykazania prawidłowości zjawisk chemicznych. Wyprowadzenie drogą eksperymentalną prawideł teoretycznych i doświadczalnych.

Szczegółowe traktowanie wodoru, tlenu, azotu, węgla, tudzież najważniejszych połączeń tych pierwiastków; analogiczne traktowanie chloru, bromu, jodu, fluoru, siarki, boru, fosforu, arsenu, antymonu i krzemu.

Krótką, ogólną charakterystyka metali i szczegółowe omówienie tych metali i ich połączeń, które pod względem teoretycznym i praktycznym zasługują na szczególniejszą uwagę.

Geometria i rysunki geometryczne: (3 godziny na tydzień). Powtórzenie najważniejszych twierdzeń o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn. Systematyczne przeprowadzenie i należyte wyćwiczenie w rozwiązywaniu zagadnień zasadniczych geometrii wykreslnej o punktach, prostych i płaszczyznach, uwzględniając przy sposobności także rzutnię krzyżową. Rzuty figur płaskich i wyznaczenie ich cieniów rzuconych na rzutnię. Wykreślenie koła z jego kładu. Wyprowadzenie najważniejszych własności elipsy z analogicznych własności koła w związku z jego kładem.

Rysunki odręczne: (3 godziny na tydzień). **Rysunek figuralny:** Wyjaśnienie budowy anatomicznej głowy ludzkiej, najważniejsze wiadomości o proporcji i różnicach wieku. Ćwiczenia w rysowaniu konturów, następnie w półcieniach i cieniach pełnych, rysowanie według wzorów i odlewów gipsowych.

Ćwiczenia w szkicowaniu i rysowaniu z pamięci, jak w klasie III.

K L A S A VI.

Religia: (2 godziny na tydzień). Etyka katolicka.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie cenniejszych dzieł literatury polskiej od początku XVII. w. do r. 1822. w związku z lekturą cenniejszych a charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Mickiewicz. Ćwiczenia w wykładzie ustnym. Obo-

wiązkowa lektura domowa. Deklamacya jak w klasie I. Wypracowania stylistyczne, jak w kl. V.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Pogląd na rozwój dawniejszej literatury niemieckiej aż do Klopstocka; dokładniejsza, na lekturze cenniejszych dzieł oparta znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do roku 1794, ze szczególnem uwzględnieniem Lessinga i Herdera. Podanie zasad poetyki i stylistyki. Deklamacya; obowiązkowa lektura domowa. — Co miesiąc 2 zadania (naprzemian szkolne i domowe). Tematy: Opisy, tok myśli czytanych ustępów, łatwiejsze rozprawki, przekłady z języka polskiego (na zadania szkolne).

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Dokończenie nauki gramatycznej: zwroty imiesłowowe, zdania przysłówkowe. Czytanie większych ustępów z prozy powieściowej i opisowej; wzory poezyi epickiej i lirycznej: krótkie szkice biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta; ćwiczenia ustne. Nauki udziela się w języku francuskim. — Co 4 tygodnie jedno zadanie szkolne i jedno domowe. Tematy: swobodna reprodukcya przerabianych w szkole ustępów powieściowych; streszczanie ustępów większych; przerabianie poematów opisowych na prozę; listy; przekłady na język francuski w ścisłem zastosowaniu do pewnych prawideł składni, z zachowaniem zasady stopniowania, aż do przekładu dzieł oryginalnych.

Historya: (3 godziny na tydzień). Dzieje nowożytne od pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w dwu klasach poprzedzających, ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). **Arytmetyka ogólna:** Równania logarytmowe; wykładnicze. Postępy arytmetyczne i postępy geometryczne. Rachunek procentu składanego, rachunek rent. Powtarzania.

Geometrya: 1. Trygonometrya. Funkcye goniometryczne, rozwiązywanie trójkąta prostokątnego. Dalsze wzory goniometryczne. Rozwiązywanie wielokątów umiarowych. Twierdzenia główne, służące do rozwiązywania trójkątów ukośnokątnych z zastosowaniami. Łatwiejsze równania goniometryczne.

2. Stereometrya. Najważniejsze twierdzenia o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn w przestrzeni. Własności główne naroża w ogólności a w szczególności naroża trójsiennego; (naroże biegunowe). Podział i własności brył. Przystawanie i symetria, podobieństwo i podobieństwo symetryczne brył. Powierzchnia i objętość graniastosłupa, ostrosłupa i ostrosłupa ściętego. Obliczanie objętości walca, stożka, stożka ściętego, tudzież powierzchni tych brył przy osiach prostopadłych do podstawy. Powierzchnia i objętość kuli, tudzież jej części o łatwych ograniczeniach. Zadania, jak w klasie I.

Historia naturalna. (2 godziny na tydzień). **Zoologia:** Najważniejsze wiadomości o budowie ciała ludzkiego i czynnościach jego organów ze wskazówkami dyetetycznymi; przerobienie gromad zwierząt kręgowych i ważniejszych grup zwierząt bezkręgowych na podstawie ich wewnętrznej i zewnętrznej budowy, tudzież z uwzględnieniem stosunków rozwojowych, lecz z pominięciem wszelkich zbytecznych szczegółów systematycznych.

Fizyka: (3 godziny na tydzień). **Wstęp:** Krótkie uwagi o zadaniu i metodzie fizyki. Powtórzenie nauki o rozciągłości i nieprzenikliwości ciał z klas niższych. Droбина, atom. Stany skupienia.

Mechanika: Wiadomości wstępne o ruchu. Ruch jednostajny i jednostajnie zmienny. Prawo bezwładności. Spadek wolny. Pomiar sił dynamiczny i statyczny. Ciężar. Opór powietrza. Rzut pionowy w górę. Określenie i miara pracy. Siła żywa, energia. — Składanie i rozkładanie ruchów, rzut pionowy i rzut ukośny. Ruch na równi pochyłej. Składanie i rozkładanie sił, przyłożonych do jednego punktu; wypadkowa sił, przyłożonych do punktów układu sztywnego. Moment obrotu. Para sił. Środek ciężkości. Rodzaje równowagi; stałość. Maszyny proste na zasadzie zachowania pracy. Opory ruchu, niemożność tak zwanego „perpetuum mobile“. Waga równoramienna i waga dziesiętna. — Ruchy po liniach krzywych, siła dośrodkowa i odśrodkowa. Ruch centralny. Wahadło matematyczne i wahadło fizyczne, to ostatnie tylko sposobem doświadczalnym (wahadło rewersyjne). — Powtórzenie nauki o siłach molekularnych z klas niższych. Moduł sprężystości. Wytrzyma-

łość. Uderzenie.—Powtórzenie mechaniki płynów z klas niższych, z odpowiedniemi uogólnieniami i uzupełnieniem. Twierdzenie Torricelli'ego o wypływie, ciśnienie hydrodynamiczne w poziomej rurze wypływowej. Napięcie powierzchni, włoskowość. Roztwarzanie, dyfuzja.—Powtórzenie mechaniki gazów z klas niższych z uzupełnieniem Prawa Mariotta i Gay-Lussaca. Wążenie gazów; obliczenie rozrzedzenia i zgęszczenia w pompach powietrznych; parcie w powietrzu. Barometryczne mierzenie wysokości. Wpływ gazów, dyfuzja, absorbcja.

Nauka o ruchu falowym: Prawa prostego ruchu drgającego, łatwe przypadki składania drgań, fale postępowe, podłużne i poprzeczne, odbijanie się i interferencja fal, fale stojące, wszystko przeważnie sposobem wykreślnym i eksperymentalnym.

Akustyka: Powstanie głosu. Rodzaje głosu. Wyznaczenie wysokości tonu. Skala dur i mol, trójdźwięk. Prawa drgania struny napiętej (monochord), tony górne. Siła tonu. Barwa tonu. Odbieranie. Brzące pręty, płyty i błony. Piszczałki. Narząd głosowy. Rozchodzenie się głosu. Prędkość rozchodzenia się głosu, ubywanie siły głosu z odległością, odbijanie się i interferencja fal głosowych. Narząd słuchowy.

Chemia: (2 godziny na tydzień). **Chemia organiczna:** Pojęcie związku organicznego. Wykazanie istotnych składników związku organicznego; wzory atomistyczne stosunkowe; wzory drobinowe; wzory empiryczne i wyrozumowane.

Olej skalny. Metan, etan, propan, butan i pentan wraz z ich najważniejszymi połączeniami pochodnymi; kwas palmiowy, stearyowy i cerotowy. Etylen i propylen, oraz ich ważniejsze połączenia pochodne. Acetylen, najważniejsze połączenia allylu, kwas olejowy; tłuszcze naturalne (mydła i świece); węglowodany, fermentacja alkoholowa. Najważniejsze związki sinowe. Krótkie omówienie mazi pogazowej. Benzol, toluol i ich najważniejsze połączenia pochodne. Dwu- i trójfenilometan ze wskazaniem na barwniki smołowe. Indygo. Naftalina, antracen. Pirydyna, chinolina, akrydyna; najważniejsze alkaloidy. Olej terpentynowy, kamfora, kauczuk i gutaperka; żywice. Ciała białkowate.

Geometria i rysunki geometryczne: (3 godziny na tydzień). Rzuty prostokątne graniastosłupów, ostrosłupów, walców i stożków.

Przekroje płaskie, siatki, oświetlenie równoległe, tudzież łatwiejsze przypadki wzajemnych przenikań tych brył. Sposób powstania w przestrzeni przecięć ostokregu, ich konstrukcje i rzuty. Wyprowadzenie najważniejszych własności tych krzywych z ich zastosowaniem do prowadzenia stycznych. Płaszczyzny styczne do powierzchni walców i stożków. Cienie rzucane na wnętrze powierzchni walcowych i stożkowych.

Rysunki odręczne: (2 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku figuralnego według odlewów gipsowych i trudniejszych wzorów. O ile czas wystarczy powtórzenie ćwiczeń w rysowaniu ornamentów i kształtów roślinnych z natury. Ćwiczenia w szkicowaniu i rysowaniu z pamięci, jak w kl. III.

K L A S A VII.

Religia: (2 godziny na tydzień), Przegląd historii kościelnej.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej wieku XIX. w całości lub w dłuższych wyjątkach. Czytanie celniejszych i charakterystyczniejszych ustępów z autorów klasycznych greckich i rzymskich, we wzorowym przekładzie. Ćwiczenia w wykładzie ustnym.

Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacya jak w klasie I. — Ćwiczenia stylistyczne, jak w kl. VI.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Epoka klasyczna od roku 1794. do śmierci Goethego; pisarze austriaccy czasów nowszych. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Goethego. Deklamacya. Obowiązkowa lektura domowa.

W I. półroczu 5 wypracowań (2 szkolne, 3 domowe). w II. półroczu 4 wypracowania (przeważnie szkolne). Tematy: charakterystyki, rozprawki, sprawozdania z lektury szkolnej i domowej.

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Powtarzanie przy sposobności najważniejszych prawideł gramatycznych. Lektura dłuższych ustępów poetycznych (dramatycznych) i prozaicznych. Zarysy biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Uwzględnienie rozpraw z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych. Nauki udziela się w języku francuskim. — Wypracowania piśmienne jak w kl. VI.

Historia: (4 godziny na tydzień). Dwie godziny : Powtórzenie historii i geografii monarchii austriacko-węgierskiej z dołączeniem przeglądu statystycznego produkcji płodów surowych, przemysłu i handlu, uwzględniając dla porównania stosunki analogiczne w wielkich państwach europejskich.

Nauka o ustroju konstytucyjnym i o administracji monarchii ze szczególnem uwzględnieniem części monarchii, reprezentowanej w Radzie państwa.

Dwie godziny : Dzieje kraju rodzinnego ze szczególnem uwzględnieniem momentów z dziejów kultury.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna : Zasady nauki o połączeniach. Dwumian Newtona dla wykładników całkowitych i dodatnich. Zasady nauki o prawdopodobieństwie.

Geometria : Trygonometria sferyczna. Najważniejsze własności trójkąta sferycznego, jego powierzchnia. Najważniejsze wzory do rozwiązywania trójkątów sferycznych prostokątnych i ukośnokątnych. Zastosowanie trygonometrii sferycznej do stereometrii i najprostszych zagadnień astronomicznych. Geometria analityczna ; Geometria analityczna prostej i koła i przecięć stożkowych na płaszczyźnie na podstawie współrzędnych prostokątnych, a w niektórych ważniejszych przypadkach także współrzędnych biegunowych. Własności przecięć stożkowych ze względu na ognisko, styczne, normalne i średnice. Kwadratura elipsy i paraboli. — Powtórzenie całego materiału naukowego klas wyższych na przykładach odpowiednio dobieranych. — Zadania, jak w kl. I.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). I. Półrocz. **Mineralogia:** Przerobienie najważniejszych minerałów pod względem ich krystalograficznych, fizycznych, chemicznych i innych własności w systematycznym porządku, lecz z pominięciem wszelkich postaci rzadszych lub takich, którychby uczniowie na podstawie poglądu poznać nie mogli.

II. Półrocz. **Zasady geologii:** Zwięzłe i krótkie przedstawienie przemian fizycznych i chemicznych z uwzględnieniem stosownych przykładów; najzwyczajniejsze skały i najważniejsze szczegóły o budowie gór, objaśnione o ile możności przykładami z blizkiego otoczenia. Krótki opis epok geologicznych; przy nauce o zwierzętach i roślinach przedhistorycznych należy często zwracać uwagę na odpowiednie typy

dzisiejsze, a przy sposobności wskazywać na rodowe powinowactwo istot żyjących.

Fizyka: (4 godziny na tydzień). **Zasady astronomii (Kosmografii):** Pozorny ruch dzienny sklepienia niebieskiego; czas gwiazdowy; współrzędne odniesione do horyzontu i równika; wyznaczenie linii południkowej i wysokości bieguna. — Wielkość i kształt ziemi. Obrót ziemi około osi (doświadczenie z wahadłem Foucaulta) i zjawiska stąd wynikające. Ruch pozorny słońca, ekliptyka. Współrzędne odniesione do ekliptyki. Prawdziwy i średni czas słoneczny. Rok gwiazdowy i rok zwrotnikowy.

Dni przestępne. Ruch prawdziwy ziemi około słońca. Odległość słońca. — Planety. Krótkie wyjaśnienie ich ruchu pozornego. Prawa Keplera; wyprowadzenie prawa Newtona o ciężeniu powszechnem z praw Keplera. Odległość i ruch księżyca. Opisanie sposobu wyznaczenia średniej gęstości ziemi. Porównanie masy ziemi z masą słońca, przyływ i odpływ morza. Precesja punktów równonocnych, wyjaśnienie jej zapomocą giroskopu. — Krótkie wiadomości o poszczególnych planetach, o kometach, gwiazdach spadających, gwiazdach stałych, gromadach gwiazd i mgławicach.

Nauka o cieple: Termometry, współczynnik rozszerzalności. Ilość ciepła, ciepło właściwe. Związki między ciepłem a pracą mechaniczną; mechaniczny równoważnik ciepła. Istota ciepła. — Zmiany stanu skupienia z uwzględnieniem ciepła zużytego i wytworzonego. Krótkie wiadomości o parach nasyconych i parach przegrzanych. Gęstość par (ciężar drobinowy). Higrometria. Opady atmosferyczne. Maszyna parowa. Przewodzenie ciepła. Krótkie uwagi o promieniowaniu ciepła. Izotermy, izobary, wiatry.

Nauka o magnetyzmie i elektryczności.

a) **Magnetyzm:** Powtórzenie zjawisk zasadniczych. Prawo Coulomba, natężenie bieguna, natężenia pola magnetycznego, linie sił magnetycznych. Położenie biegunów, moment magnetyczny. Elementa magnetyzmu ziemi.

b) **Elektryczność statyczna:** Powtórzenie doświadczeń zasadniczych o elektryzowaniu przez tarcie, udzielanie i rozdział; maszyna influencyjna. Prawo Coulomba i pomiar elektrostatycznej ilości elektryczności; pole elektryczne, najwa-

zniejsze wiadomości o potencyale w punkcie pola elektrycznego. Potencyał przewodnika. Scharakteryzowanie potencyału zapomocą doświadczeń. Pojemność, kondensatory (stała dielektryczna), energia elektryczna ciała naelektryzowanego. Elektryczność atmosfery.

c) **Prądy elektryczne:** Różnica potencjałów w otwartym ogniwie galwanicznym, siła elektromotoryczna, zasadnicze doświadczenia Wolty, stosy galwaniczne. Prąd elektryczny, jego pole magnetyczne, prawo Biot-Savart'a, bezwzględna jednostka elektromagnetyczna prądu i Amper. Busola stycznych Webera. Galwanometr zwierciadłowy. Prawo Ohma. Elektroliza, polaryzacja galwaniczna, ogniwa stałe, akumulatory. Wytwarzanie ciepła przez prąd. Prawo Joula, bezwzględne jednostki elektromagnetyczne oporu i siły elektromotorycznej, prawny Ohm i Volt. Oświetlenie elektryczne. Zjawisko Peltier'go. Prądy termoelektryczne. Pomiar oporu według metody podstawienia. Wyznaczenie oporu wewnętrznego i siły elektromotorycznej ogniw według metody Ohma. Rozgałęzienie prądu na dwie części. — Pole magnetyczne zamkniętego przewodnika płaskiego. Działanie wzajemne dwu przewodników prądu. Pole magnetyczne solenoidu; teoria magnetyzmu Ampèra; elektromagnesy; zastosowania. Zjawiska zasadnicze diamagnetyzmu. Obróty elektromagnetyczne. — Indukcja prądów z odwołaniem się na zasadę zachowania energii. Działanie fizyologiczne indukcji. Objasnienie maszyny magnetoelektrycznej i maszyny dynamoelektrycznej. Induktor Rumkorffa. Telefon i mikrofon.

Optyka: Powtórzenie nauki o rozchodzeniu się światła z klasy IV. Hipotezy o naturze światła. Wyznaczenie prędkości rozchodzenia się światła. Fotometria. — Odbijanie się światła, wyjaśnienie na podstawie ruchu falowego. Obrazy w zwierciadłach płaskich i w zwierciadłach kulistych. Załamywanie się światła, uzasadnienie jego teoretyczne na podstawie ruchu falowego. Odbicie całkowite. Przechodzenie światła przez płytę, ograniczoną równoległymi ścianami płaskimi, przez graniastosłup, minimum zboczenia, wyznaczenie współczynnika załamania. Soczewki, obliczenie i konstrukcja obrazów w soczewkach, aberacja sferyczna. — Rozszczepianie się światła; zabarwienie obrazu w soczewce,

soczewki achromatyczne. Wyjaśnienie tęczy sposobem wykreślnym. Spektrometr. Widma emisyjne i absorpcyjne, najważniejsze wiadomości o analizie spektralnej, wyjaśnienie linii Fraunhofera; barwy ciał. Krótkie uwagi o fluorescencji i fosforescencji. Działanie termiczne światła, ciemne promienie ciepła; emisja i absorpcja promieni ciepła; ciała atermiczne i diatermaniczne. Promienie Röntgena.

Aparat projekcyjny, ciemnia fotograficzna, oko. Mikroskopy i lunety dioptryczne z krótkim wyjaśnieniem powiększenia. Interferencja, barwy cienkich płytek, pierścienie Newtona, uginanie się światła przez szparę. Polaryzacja przez odbicie i przez załamanie podwójne; płytki turmalinowe. Graniastosłup Nikola. Skręcenie płaszczyzny drgania (Sacharometr).

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień). Rzuty powierzchni kuli, jej przekroje płaskie, płaszczyzny styczne, tudzież walce i stożki styczne do kuli. Cienie własne i cienie rzucone na wypukłe i wklęsłe strony powierzchni walców, stożków i odcinków kuli.

Powtórzenie najważniejszych partyi geometrii wykreślnej na odpowiednio dobranych zagadnieniach i przykładach.

Rysunki odręczne: (2 godziny na tydzień). Wykonanie zadań do egzaminu dojrzałości z materiału naukowego klas poprzędzających. Przy wyborze przedmiotów należy uwzględnić uzdolnienie indywidualne uczniów.

Ćwiczenia w szkicowaniu i rysowaniu z pamięci, jak w klasie III.

Gimnastyka we wszystkich klasach: Zadanie i plan nauki według reskryptu c. k. Ministerstwa Wyznań i Oświecenia z 12 lutego 1897 L. 17.261 ex 1896. (Dz. rozp. c. k. M. W. i O. Nr. 17).

c) Wykaz książek szkolnych dla zakładu przepisanych na rok szkolny 1907/1908.

KLASA I.

- Religia.** Wielki katechizm religii katolickiej. (Zatwierdzony przez Episkopat Austriacki). Kraków 1903.
- Język polski.** Konarski, Zwięzła gramatyka języka polskiego. Lwów 1902. — Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla I. klasy. Wyd. 3—4. Lwów 1905.
- Język niemiecki.** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla I. klasy. Wyd. 5—6. Lwów 1906.
- Geografia.** Romer, Geografia. Lwów 1904.
- Historia.** Pieniążek, Opowiadania z dziejów kraju rodzinnego. Lwów 1895.
- Matematyka.** Ignacy Kranz, Arytmetyka i algebra na klasy I. i II. Kraków 1904.
- Historia naturalna.** Nussbaum-Wisniowski, Podręcznik zoologii dla niższych klas szkół średnich. Lwów 1906. — Rostański Botanika szkolna na klasy niższe. Wyd. 5. Kraków 1904.

KLASA II.

- Religia.** Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu starego. Wyd. 1—4. Stanisławów 1899.
- Język polski.** Konarski, Zwięzła gramatyka języka polskiego. Lwów 1902. — Próchnicki i Wójcik, Wypisy polskie dla II. klasy. Wyd. 1—3. Lwów 1905.
- Język niemiecki.** German i Petelenz, Ćwiczenia dla II. klasy. Wyd. 4. Lwów 1904.
- Geografia.** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna, oprac. Dr. Eug. Romer. Wyd. 11. Lwów 1902.
- Historia.** Zaleski, Opowiadania z dziejów austriackich i powszechnych. Wyd. 2. Lwów 1901.
- Matematyka.** Jak w kl. I.
- Historia naturalna.** Jak w kl. I.
- Geometria i rysunki geometryczne.** Ign. Kranz, Geometria pogładowa na niższe klasy szkół średnich. Gz. I. Kraków 1907.

K L A S A III.

- Religia.** Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 3. Lwów 1902.
- Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna, Wyd. 8 i 9. Lwów 1903. — Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla III. klasy. Wyd. 2. Lwów 1904.
- Język niemiecki.** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla klasy III. Wyd. 3. Lwów 1902. — Jahner, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1903.
- Język francuski.** Amborski, Książka do nauki języka francuskiego. Część I. Lwów 1895.
- Geografia.** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 6—9. Lwów 1902.
- Historia.** Zipper. Opowiadania z mitologii Greków i Rzymian. Lwów 1897.
- Matematyka.** Ignacy Kranz, Arytmetyka i Algebra, podręcznik dla niższych klas szkół średnich. Cz. II. na kl. III. i IV. Kraków 1904.
- Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 4 i 5. Kraków 1906.
- Geometria i rysunki geometryczne.** Jamrógiewicz, Geometria pogładowa. Wyd. 2 i 3. Lwów 1901.

K L A S A IV.

- Religia.** Ks. Jougan, Liturgika, Wyd. 1—3. Lwów 1906.
- Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 9. Lwów 1903. — Próchnicki, Wzory poezji i prozy. Wyd. 2 i 3. Lwów 1906.
- Język niemiecki.** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla IV. klasy. Wyd. 3—4. Lwów 1905. — Petelenz, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1904.
- Język francuski.** Amborski, Książka do nauki języka francuskiego. Część II. Lwów 1894.
- Geografia.** Benoni-Majerski. Geografia austr.-węgierskiej monarchii. Wyd. 5. zmienione i przerobione przez Bolesława Baranowskiego. Lwów 1907.

- Historia.** Zakrzewski, Historia powszechna. Część 1. Wyd. 1—3. Kraków 1902.
- Matematyka.** Dziwiński. Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych. Wyd. 3. Lwów 1906.
- Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 4 i 5. Kraków 1906.
- Chemia.** Sucheni, Zasady chemii. Lwów 1904.
- Geometria i rysunki geometryczne.** Jak w kl. III.

K L A S A V.

- Religia.** Ks. Dr. Maciej Sienatycki. Ogólna katolicka dogmatyka. Lwów 1906.
- Język polski.** Tarnowski i Bobin, Wypisy polskie dla szkół realnych i seminariów nauczycielskich. Tom I. Wyd. 3. Lwów 1905. — Wybór z dzieł pisarzy greckich i łacińskich w przekładach. Część I. Lwów 1902. — Zathej, Antologia rzymska. Lwów 1898.
- Język niemiecki.** Julius Ippoldt und Adolf Stylo, Deutsches Lesebuch. I. Teil V. Klasse.
- Język francuski.** Amborski, Książka do nauki języka francuskiego. Część III. Lwów 1895.
- Historia.** Zakrzewski, Historia powszechna. Część II. Wyd. 3 i 4. Kraków 1906. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1—3. Kraków 1901.
- Matematyka.** Baraniecki, Algebra dla klas wyższych. Kraków 1892. Moćnik-Maryniak, Geometria dla klas wyższych szkół średnich. Kraków 1903. — Kranz, Logarytmy. Kraków 1900.
- Historia naturalna.** Rostafiński. Botanika szkolna dla klas wyższych. Wyd. 2. Kraków 1901.
- Chemia.** Brunner i Tolloczko. Chemia nieorganiczna. Kraków 1907.
- Geometria i rysunki geometryczne.** Łazarski, Zasady geometrii wykreślnej (z atlasem). Wyd. II. Lwów 1901.
- Lektura.** a) polska: α) szk.: Górnicki, Dworzanin. — Skarga Kazania sejmowe. — Kochanowski, Satyr, Odprawa posłów greckich, Treny. — β) dom.: Sienkiewicz: Nowele (Hania, Stary sługa, Przez stepy, Janko muzykant). Trylogia. — Syrokomla, Stare wrota, Jan Dębóróg. — Pol.

Mohort. — Chodźko. Pamiętniki kwestarza. — b) niemieckie (szk.). Wyd. Graesera: Die Heldensage, Schillers Räuber, Lessings Minna v. Barnhelm.

KLASA VI.

Religia. Ks. Szczeklik, Etyka katolicka. Wyd. 3. przerobione. Tarnów 1903.

Język polski. Tarnowski i Bobin, Wypisy polskie dla szkół realnych i seminariów nauczycielskich. Tom I. Wyd. 3. Lwów 1905. i Tom II. Wyd. 1—2. Lwów 1900. — Zathey, Antologia grecka, Lwów 1894. — Zathey, Antologia rzymska, Lwów 1898.

Język niemiecki. Petelenz-Werner, Deutsches Lesebuch für die VII. Klasse. Lwów 1893.

Język francuski. Amborski, Wypisy francuskie. Część I. Lwów 1896.

Historia. Zakrzewski, Historia powszechna. Część III. Wyd. 2. skrócone. Kraków 1903. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1—3. Kraków 1901.

Matematyka. Jak w klasie V.

Historia naturalna. Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. 1—2. Lwów 1900.

Fizyka. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 3 i 4. Kraków 1906.

Chemia. Duchowicz-Bolland, Chemia organiczna. Lwów 1906.

Geometria i rysunki geometryczne. Jak w klasie V.

Lektura. a) polska: α) szk.: Krasicki, Myszeis, Satyry Doświadczynski. — Mickiewicz. — Niemcewicz, Powrót posła. — Feliński, Barbara Radziwiłłówna. — β) dom.: Niemcewicz, Jan z Tęczyna. — Rzewuski, Listopad, Pamiętniki Soplicy. — Korzeniowski, Speculant, Kollokacya. — Sienkiewicz, Krzyżacy. — Fredro, Zemsta, Pan Jowialski. — β) niemiecka (szk.). Wyd. Graesera, Göthe, Faust I. — Schiller, Wilhelm Tell.

KLASA VII.

Religia. Ks. Jougan, Historia Kościoła katolickiego. Wyd. 2.

Język polski. Tarnowski i Bobin, Wypisy polskie. Część II. Wyd. 1—2. Lwów 1900. — Zathey, Antologia grecka. Lwów 1894. Zathey, Antologia rzymska. Lwów 1898.

Język niemiecki. Petelenz-Werner, Deutsches Lesebuch für die VIII. Klasse. Lwów 1894.

Język francuski. Amborski, Wypisy francuskie. Część II. Lwów 1897.

Historia. Zakrzewski, Historia powszechna. Część III. Wyd. 2. skrócone. Kraków 1903. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1—3. Kraków 1901. — Głabiński-Finkel, Historia i statystyka austriacko-węgierskiej monarchii. Wyd. 1—2. Lwów 1904.

Matematyka. Jak w klasie V. oraz Kranz, Zbiór zadań matematycznych dla klas wyższych. Kraków 1905. — Kranz, Trygonometria kulista w zadaniach. Kraków 1903.

Historia naturalna. Wiśniowski, Zasady mineralogii i geologii. Lwów. 1906. Wyd. 2.

Fizyka. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 3 i 4. Kraków 1906.

Geometria i rysunki geometryczne. Jak w klasie V.

Lektura. a) polska. α) szk.: Słowacki, Balladyna, Lilla Weneda. — Krasiński, Irydion, — Fredro, Śluby panieńskie. β) dom.: Słowacki, Kordyan, Mazepa, Horsztyński. — Krasiński, Przedświt, Psalmy. — β) niemiecka, Wyd. Graesera, Schiller, Wilhelm Sell. — Goethe, Egmont. — Grillparzer. Die Ahnfrau.

III.

Tematy wypracowań piśmiennych.

a) w języku polskim.

KLASA Va.

1. Nasze szkoły w XIV. i XV. wieku. — 2. Dziecko i drzewko. — 3. Ideał dworzanina w pojęciu Górnickiego. — 4. O ile dozwolone są żarty? — 5. Jakie wady i zdrożności wytyka Jan Kochanowski społeczeństwu w utworze „Satyr“? — 6. Która z postaci „Potopu“ jest dla mnie najsympatyczniejsza i dlaczego? — 7. Polityczne aluzje w odprawie posłów greckich. — 8. Charakterystyczne cechy I. okr. literatury polskiej. — 9. Treść sielanki Szymonowicza p. t. „Żeńcy“ i jej charakter narodowy. — 10. Charakterystyka Skargi i jego znaczenie w literaturze polskiej. — 11. Charakterystyka Kochowskiego. — 12. Stan oświaty i literatury w Polsce XVII. w. — 13. Charakterystyka Paska na podstawie jego pamiętników.

KLASA Vb.

1. Jakie myśli i uczucia budzą się w człowieku na widok odlatujących ptaków? — 2. Dlaczego Modrzewskiemu należy się chwała największego z naszych pisarzy politycznych XVII. w.? — 3. Z jakich względów należy mieć uszanowanie dla sędziwego wieku? — 4. Pochwała życia wiejskiego (według 12 pieśni „Sobótki“ Kochanowskiego). — 5. Tło historyczne w powieści Sienkiewicza „Ogniem i mieczem“. — 6. Tok główny myśli w XIX trenie i jego stosunek do trenów poprzednich. — 7. Przebieg akcji w tragedii „Antygona“. — 8. Zasługi J. Kochanowskiego dla literatury polskiej. — 9. Na jakie wady narodowe uderza Skarga

w kazaniach sejmowych? — 10. Znaczenie cywilizacyjne wypraw krzyżowych. — 11. Opowiadanie Eneasza o zburzeniu Troi. (Na podst. II. ks. Eneidy). — 12. Charakterystyka jednej z głównych postaci, występujących w trylogii Sienkiewicza. — 13. Zasługi Konarskiego.

KLASA VIa.

1. Na co trzeba zwracać uwagę przy wyborze przyjaciół? — 2. O ile słuszne jest twierdzenie, że wiek XVII. jest dla literatury polskiej wiekiem tragicznym. — 3. Eneasza w podziemiu. (Na podstawie VI. ks. Eneidy). — 4. Zasługi i znaczenie Krasickiego dla literatury polskiej. — 5. Wykazać charakterystyczne cechy komedyi Molierowskiej na dowolnie obranej komedyi Zabłockiego. — 6. Wykazać w utworze Felińskiego „Barbara Radziwiłłówna“ charakterystyczne cechy tragedyi pseudoklasycznej. — 7. Charakterystyka Niemcewicza ze szczególnem uwzględnieniem „Powrotu posła“. — 8. Przyczyny rewolucyi francuskiej. — 9. Morawski i Brodziński wobec romantyzmu. — 10. Wrażenia tegorocznego obchodu konstytucyi 3-go maja w Krakowie.

KLASA VIb.

1. Znaczenie odkryć geograficznych. — 2. Przyczyny i znamiona upadku literatury polskiej w czasach saskich. — 3. Obywatelskie zasługi Krasickiego. — 4. Stosunek poezyi Stanisławowskiej do położenia narodu. — 5. Tło polityczne w „Powrocie posła“. — 6. Sprawa wychowania w Polsce XVIII. stulecia. — 7. Zapatrywania Morawskiego na klasycyzm i romantyzm. — 8. Czem jest język dla narodu, jak i dlaczego należy go pielęgnować. (W związku z lekturą szkolną). — 9. Filareci i ich ideały w życiu i poezyi. — 10. Postaci niewieście w dziełach Mickiewicza.

KLASA VIIa.

1. Znaczenie pieśni w życiu narodu. (Według pieśni Wajdeloty). — 2. Czy słuszne jest zdanie: „Dawniej lepiej bywało“. — 3. Rozwinać myśl, zawartą w zdaniu: „Talent się kształci w ci-

szy i spokoju, ale charakter pośród życia boju“. — 4. Charakterystyka dwu obozów społecznych na podstawie „Nieboskiej Komedy“. — 5. Pierwiastek wieszczy w poezyi Krasińskiego. — 6. Zasługi Polski w obronie chrześcijaństwa i cywilizacyi. — 7. Wielkie wynalazki XIX. w. i ich wpływ na rozwój cywilizacyi. — 8. Dwa ostatnie powstania i ich odgłos w poezyi narodowej.

KLASA VIIb.

1. Patryotyzm w życiu i pismach Mickiewicza. — 2. Charakterystyka Miecznika w „Maryi“ Malczewskiego. — 3. Rozwój intrygi w dowolnie wybranej komedyi Fredry. — 4. Konrad i Kordyan. — 5. Znaczenie poezyi wieszczej po r. 31. w życiu narodu. — 6. Charakterystyka szlachty zaściankowej (według Kollokacyi). — 7. Rok 1848. i jego znaczenie w dziejach Europy. — 8. O ile powieść historyczna XIX. w. jest obrazem narodowej przeszłości.

b) w języku niemieckim.

KLASA Va.

1. Der dankbare Löwe. (Im Anschluss an die Schullektüre). — 2. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 3. Inhaltsangabe des Gedichtes „Der Zauberlehrling“. — 4. Der gefoppte Jäger. (Im Anschluss an das Lesestück „Graf Adlerstamm auf der Hahnenjagd“. — 5. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 6. Inhaltsangabe der Ballade von Mickiewicz: „Vaters Heimkehr“. — 7. Die Legende von der Fürstin Wanda. — 8. Der Feldzug der Griechen ins Innere Asiens. — 9. Das Urteil eines tripolitanischen Richters. — 10. Inhaltsangabe des Gedichtes v. Schiller „Die Kraniche des Ibykus“. — 11. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 12. Die Scene zwischen dem Wirte und Just. (Lessing „Minna“ v. B.). — 13. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 14. Dialog zwischen Werner und Franciska. (Nach Lessings „Minna v. Barnhelm“). — 15. Es sind die griechischen Säulenordnungen zu charakterisieren. (Auf Grund der Schullektüre).

KLASA Vb.

1. Die Verfassung Ägyptens. (Im Anschluss an die Schullektüre). — 2. Inhaltsangabe des Gedichtes „Hochzeitlied“. — 3. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 4. „Wohltun trägt Zinsen“. (Auf Grund des Lesestückes „das Birkenreis“). — 5. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 6. Inhaltsangabe der Ballade v. Schiller „Die Bürgschaft“. — 7. Der Streit zwischen Domejko und Dowejko. (Nach „Pan Tadeusz“). — 8. Inhaltsangabe der Ballade „Die Kraniche des Ibykus“. — 9. Der pünktliche Diener. (Im Anschluss an „den alten Diener“ von Sienkiewicz). — 10. Inhaltsangabe des Gedichtes „des Vogels Rat“. — 11. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 12. Eine Scene zwischen d. Major v. Tellheim und der Dame. (Lessing „Minna v. Barnhelm“). — 13. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 14. Wie kommt Minna auf die Spur ihres Bräutigams? (Nach Lessings „Minna von Barnhelm“). — 15. Eine Übersetzung aus dem Polnischen.

KLASA VIa i Vlb.

1. a) Das Eisen als Pflug, Schwert und Maschine. Auf Grund einer Disposition. — b) Geschichtliches, Mythisches und Sagenhaftes im Nibelungenliede. Auf Grund der Lektüre. — 2. Blüte und Verfall der ritterlichen Dichtung. — Auf Grund des Schulunterrichtes. — 3. Kampfspiele bei den Griechen und Germanen. — 4. a) Die Bedeutung der Erfindung der Buchdruckerkunst. — b) Ein ritterliches Fest im Mittelalter. Auf Grund der Privatlektüre. — 5. a) Über den Nutzen des Holzes. — b) Die Burgunden in Bechlarn. Ein Bild altdeutscher Gastfreundschaft. — 6. Gedankengang im Goethes Gedicht „Hans Sachsens poetische Sendung“. — 7. Wie vollzieht sich der Übergang vom Mittelalter zur Neuzeit? Auf Grund der Schullektüre von Goethes „Götz v. Berlichingen“. — 8. Eine Übersetzung aus dem Polnischen. — 9. Der Wert der Zucht und Ordnung. Auf Grund der Disposition. — 10. Adalbert von Weisslingen. Ein Charakterbild. Auf Grund der Schullektüre von Goethes „Götz von Berlichingen“. — 11. Die Bedeutung Klopstocks für die Entwicklung der deutschen Nationalliteratur. Schulunterricht. — 12. Warum beschäftigen wir uns mit Literaturgeschichte? — 13. Eine Übersetzung aus dem Polnischen.

KLASA VIIa i VIIb.

1. a) Vergiss die Schule nicht; sie tat dir Gutes. — b) Wie ergänzten sich Klopstock und Wieland, Lessing und Herder in ihren literarischen Werken. — 2. Hurns Zweikampf mit Hohenblatt. Auf Grund der Lektüre von Wielands „Oberon“. — a) Umgang und Lektüre. Disposition. — b) Der Ehrgeiz, eine Triebfeder zum Guten und zum Bösen. Disposition. — 4. Über die Pflege der Muttersprache. Im Anschlusse an die Schullektüre von Herders „Über den Fleiss in mehreren gelehrten Sprachen“. 5. Welche Folgen hatte das Zusammentreffen der beiden Königinnen im Schlosspark von Fotheringay? Auf Grund der Lektüre von Schillers „Maria Stuart“. — 6. Welche Umstände waren massgebend bei der Anlage menschlicher Wohnorte? — 7. a) Inwiefern kann der Schüler zum guten Rufe der Anstalt, welche er besucht, beitragen. — b) Inwiefern erklärt uns „Wallensteins Lager“ des Feldherrn Verrat und dessen Misslingen? Schullektüre. — 8. Das Alte stürzt, es ändert sich die Zeit und neues Leben blüht aus den Ruinen. — 9. Soldatentypen in Wallensteins Lager. Schullektüre.

IV.

Egzamin dojrzałości

w terminie letnim 1907.

A) Egzamin piśmienny.

Do piśmiennego egzaminu dojrzałości przystąpiło ogółem 72 abiturientów (66 publicznych, 2 prywatnych i 4 eksternistów).

Egzamin odbył się w czasie od 13. do 18. maja w czterech oddziałach.

Temata były następujące:

Z języka polskiego:

a) Idee wielkiej rewolucji francuskiej i ich wpływ na tok późniejszych wypadków dziejowych.

b) Literatura po r. 31. jako obraz narodowych ideałów.

c) Ateny i Rzym, jako ogniska cywilizacji w starożytnym świecie.

d) Mesyanizm i jego społeczne znaczenie.

Z języka niemieckiego:

Temat wolny:

a) Wie benützt der Mensch die Kraft der Elemente zu Verkehrsmitteln?

b) Aus welchen verschiedenen Gründen wird Wallenstein von seinen Anhängern verlassen?

c) Feuer und Wasser im Dienste des Menschen.

d) Die Verdienste Gutenbergs um die Menschheit.

Tłomaczenie z języka niemieckiego na język polski:

a) Deutsches Lesebuch für die VII. Klasse, Dr. K. Petelenz, Dr. Werner, S. 199. XLII. 1. Ankündigung. Von: „Es wird sich leicht erraten lassen...“ bis S. 200. „oder Luxus versprechen.“ (34. Zeilen).

b) Dr. K. Petelenz- Dr. M. Werner. Lesebuch für die VIII. Klasse. Seite 180., XLII. Aus der Novelle: „Des Lebens Überfluss“, von „In einem der härtesten Winter“... bis „uns daraus zu vertreiben“.

c) Dr. K. Petelenz- Dr. M. Werner. Lesebuch für die VII. Klasse S. 191. XLI., Aus Laokoon, Cap. XVI. Von „Ich will versuchen“... bis „von welcher sie ihn braucht“.

d) Dr. K. Petelenz- Dr. M. Werner. Deutsches Lesebuch für die VIII. Klasse S. 430. CXXXIX. Besuch in Weimar. Von „Endlich kam ich nach Weimar“ bis „und wir waren entlassen“.

Z języka francuskiego :

a) Przełożyć na język polski część rozdziału „Le siège de Paris“, wyjętego z dzieła Zoli La Débâcle (wyd. szkolne Velhagen i Klasing, Lipsk 1903., str. 115.) od początku do słów na str. 117. „pour que la patrie vécût“.

b) Przełożyć na język polski część rozdziału „Le siège de Paris“ wyjętego z dzieła Zoli La Débâcle (wyd. szkolne Velhagen i Klasing, Lipsk 1903., str. 117.) od słów: „La reddition de Metz“ do słów na str. 120. „An moindre souffle“.

c) Przełożyć na język polski część ustępu zawartego w podręczniku szkolnym (Appendice str. 78.) La navigation aérienne, od początku do słów na str. 79. „à bras d'hommes“.

d) Przełożyć na język polski część ustępu zawartego w podręczniku szkolnym (Appendice str. 78.) La navigation aérienne, od słów na str. 80. „Au même moment“ do słów: „vie la conquête de l'aier sera réalisé.“

Z matematyki :

a) 1. Znajac współrzędne wierzchołków trójkąta:

A (2, 3), B (5, 7), C (−3, 1);

Obliczyć objętość bryły, utworzonej przez obrót tego trójkąta około najdłuższego boku.

2. Rozwiązać trójkąt, znając jego dwa boki $a = 5$ cm., $b = 4$ cm., i promień koła $R = 10$ cm., na nim opisanego.

3. Trzy liczby szeregu naturalnego tworzą postęp geometryczny. Iloczyn tych liczb wynosi 64, suma ich sześciastków 584. Znaleźć te liczby.

- b) 1. Znaleźć współrzędne środka koła, opisanego na trójkącie, którego boki mają równanie:

$$2y = x + 4, \quad y + x = 2, \quad y = 2x - 1$$

2. Znajdąc dwa kąty trójkąta: $\alpha = 50^{\circ}12'$, $\beta = 74^{\circ}4'$ i promień koła $r = 25$ m, w ten trójkąt wpisano, obliczyć pole trójkąta.

$$3. \quad \left. \begin{aligned} \frac{1}{\sqrt{x}} + \frac{1}{\sqrt{y}} &= \frac{5}{\sqrt{xy}} \\ 2 : \sqrt{x} &= \sqrt{y} : 3 \end{aligned} \right\}$$

- c) 1. Dana jest elipsa: $9x^2 + 25y^2 = 225$; jaką wartość musi przybrać b w równaniu prostej: $x + y = b$, aby prosta ta była styczną do elipsy.

2. Na kuli opisany jest walec i stożek, oba równoboczne. Oznaczyć wzajemny stosunek ich powierzchni i objętości.

$$3. \quad \sin \frac{x}{2} + \cos x = 1.$$

- d) 1. Koło ma z elipsą $16x^2 + 81y^2 = 1296$ wspólny środek i równe pole. W jakich punktach i pod jakim kątem przecinają się obie krzywe.

2. Boki trójkąta są pierwiastkami równań:

$$a^2 + b^2 = 4, \quad a^2 - b^2 = 2, \quad b : c = 1 : 2.$$

$$3. \quad \sin x + \cos x = \frac{5}{4}.$$

Z geometrii wykreślnej:

- a) 1. Dane trzy proste równoległe. Wyznaczyć czwartą prostą równoległą i równo od nich oddaloną.
2. Wyznaczyć cień własny, rzucony do wnętrza, oraz na rzutnie stożka prostego, wydrążonego, którego wierzchołek znajduje się na rzutni poziomej a oś jest prostopadłą do tejże.
3. Dana kula, punkt na niej i prosta w przestrzeni. Wyznaczyć prostą styczną do kuli w danym punkcie i przecinającą daną prostą.
- b) 1. Dane dwie proste skośne i punkt. Przesunąć przez punkt prostą prostopadłą w przestrzeni do danych prostych.
2. Wyznaczyć cień własny, rzucony do wnętrza oraz na płaszczyzny rzutów stożka prostego wydrążonego, który

styka się z rzutnią poziomą wedle tworzącej, a którego kierownica leży na płaszczyźnie pionowo rzucającej.

3. Dana kula i dwie proste skośne. Wyznaczyć na kuli koło wielkie równoległe do obu prostych.
- c) 1. Dana płaszczyzna i dwa punkty w przestrzeni. Wyznaczyć na płaszczyźnie punkt tworzący z danymi trójkąt równoboczny. (Przyjąć położenie umożliwiające rozwiązalność zadania).
2. Wyznaczyć przekrój stożka trójkątem leżącym w płaszczyźnie nachylonej do obu rzutni.
3. Dana kula oraz walec prosty obok tejże. Przyjawszy odpowiedni kierunek światła, wyznaczyć cień rzucony walca na kulę.
- d) 1. Dane dwie proste skośne i płaszczyzna. Wyznaczyć prostą przecinającą obie skośne a zarazem prostopadłą do płaszczyzny.
2. Dana prosta nachylona względem obu rzutni. Wyznaczyć miejsce geometryczne płaszczyzn równoległych do prostej a odległych od tejże o dany odcinek. ($d = 2$ cm.).
3. Dana kula oraz stożek obok tejże. Przyjawszy odpowiedni kierunek światła wyznaczyć cień rzucony stożka na kulę.

B. Egzamin ustny.

Egzamin ustny odbył się pod przewodnictwem Rady Dworu Jana Frankiego, Inspektora krajowego szkół, w dniach od 14-go do 25 czerwca b. r.

Do egzaminu dojrzałości przystąpiło 59 uczniów publicznych, 2 prywatystów i 3 eksternistów, t. j. razem 64 abiturjentów.

Świadectwo dojrzałości utrzymali:

1. Bajer Artur	10. Grünwald Leopold
2. Baranowski Władysław	11. Haberkowski Tadeusz
3. Baścik Franciszek	12. Jahl Mieczysław
4. Bily Roman (z odzn.)	13. Jelonek Ignacy (z odzn.)
5. Birnbaum Bernard	14. Kober Władysław
6. Buczek Edmund	15. Kurnatowski Wacław
7. Buryan Tadeusz	16. Kuryłło Adam (z odzn.)
8. Felix Henryk	17. Kwiatkowski Kazimierz
9. Gawron Stanisław	18. Lazer Leon

19. Lubasz Józef	35. Szczurek Piotr
20. Machonbaum Wład. (z odzn.)	36. Szumski Zygmunt
21. Misky Wiktor	37. Świerzyński Witold
22. Mozer Juliusz	38. Tarnowski Feliks (z odzn.)
23. Nowotarski Tadeusz	39. Tennenbaum Lazar
24. Orczykowski Bolesław	40. Trąbka Kazimierz
25. Orłowski Waclaw	41. Trzynicki Teodor
26. Orzechowski Stanisław	42. Turyn Jakób
27. Przybyłowski Kazimierz	43. Wańkowicz Witold (z odzn.)
28. Rudolf Roman	44. Weysenhoff Jan (z odzn.)
29. Sadowski Henryk	45. Wilkoszewski Feliks
30. Sass Fryderyk	46. Winiarski Leon
31. Scherer Hirsch	47. Wittek Eugeniusz
32. Schneider Juliusz	48. Wymiatalek Edward
33. Skórecki Samuel	49. Wysocki Jan
34. Stano Maryan	50. Zaremba Tadeusz
51. Prażmowski Kazimierz (ekst.)	

Siedmiu uczniom publicznym, jednemu prywatystcie i jednemu eksterniście pozwolono powtórzyć egzamin z jednego przedmiotu po wakacjach, dwóch uczniów publicznych, jednego prywatystę i jednego eksternistę reprobowano na rok.

V.

Zbiory naukowe.

a) Biblioteka.

I. Biblioteka nauczycieli.

Biblioteka nauczycieli, oprócz programów szkolnych, liczy 400 dzieł w 396. tomach.

2. Biblioteka uczniów.

Biblioteka uczniów liczy:

a) dzieł polskich	424	w 567 tomach
b) „ ruskich	16	„ 16 „
c) „ niemieckich	150	„ 270 „
d) „ francuskich	35	„ 36 „
Razem dzieł	625	„ 989 tomach.

W darze otrzymała biblioteka w. b. r. szk. 3 dzieła i to od c. k. Rady Szk. kraj., Wydziału krajowego i szkoły politechnicznej we Lwowie.

Inwentarz biblioteki zawiera razem 823 pozycyi.

b) Gabinet geograficzno-historyczny.

Gabinet geograficzno-historyczny liczy 87 numerów.

c) Gabinet historii naturalnej

Gabinet historii naturalnej liczy 252 numerów inwentarza. (Pośród nich są liczne tablice okazów zwierząt i roślin).

d) Gabinet fizyki.

Gabinet fizyki posiada 182 numerów inwentarza.

e) Gabinet chemii.

Gabinet chemii posiada przyrządów, różnych naczyń, minerałów, modeli i przetworów chemicznych w 119 numerach inwentarza.

f) Gabinet rysunków geometrycznych.

Gabinet rysunków geometrycznych posiada w inwentarzu 40 numerów.

g) Gabinet rysunków odręcznych.

Gabinet rysunków odręcznych ma 123 numerów inwentarza.

h) Zbiory do nauki śpiewu.

Do nauki śpiewu posiada zakład fisharmonię oraz różne śpiewniki w 16 numerach inwentarza.

VI.

Fizyczne wychowanie młodzieży.

Gimnastyka jest w zakładzie przedmiotem obowiązkowym. Każda klasa pobiera naukę w 2 godzinach tygodniowo. W miesiącach letnich (maj, czerwiec i wrzesień) zamiast ćwiczeń w sali gimnastycznej odbywają się zabawy i ćwiczenia ruchowe na wolnem powietrzu na błoniach, lub jakiejś innej miejscowości w pobliżu miasta. Nadto w tychże miesiącach trzy razy w tygodniu uczęszcza młodzież na gry i zabawy do parku Dra Jordana. Wreszcie uczniowie poszczególnych klas odbywają w towarzystwie nauczycieli wycieczki w okolice miasta, jużto w celach naukowych, jużto dla przyjemności. Przerwy między godzinami szkolnymi przepędzają uczniowie na dziedzińcu. Dla popierania fizycznego rozwoju uczniów istnieje w zakładzie kółko cyklistów, które obok wycieczek urządziło w tym roku ładny popis wytrwałości w jeździe. Opiekę nad niem wykonywał prof. Jaworski. Prócz tego powstało we wrześniu 1906. z inicjatywy prof. Łopuszańskiego kółko gry w piłkę nożną. Ćwiczenia odbywały się na błoniach w godzinach popołudniowych. Kółko rozwija się pomyślnie; kilkakrotnie brało udział w zawodach z innymi klubami uczniów.

VII.

Pomoc koleżeńska.

DOCHÓD.

Pozostałość z roku 1905/1906 wynosi.	100 K 53 h
W ciągu roku 1906/7 zebrano.	123 K 73 h
Razem	224 K 26 h

ROZCHÓD.

Dla ubogich uczniów wydano	97 K — h
Pozostaje na rok 1907/8.	127 K 26 h
Razem	<u>224 K 26 h</u>

BIBLIOTEKA POMOCY KOLEŻEŃSKIEJ.

Biblioteka pomocy koleżeńskiej liczy 403 książek szkolnych.
Z biblioteki w b. r. szk. korzystało 119 uczniów.

VIII.

Kronika zakładu.

Rok szkolny 1906/7 rozpoczął się dnia 3. września 1906 r uroczystem nabożeństwem w kościele św. Marka.

Wpisy uczniów do klasy pierwszej odbyły się 27, 28 i 29 czerwca, do wszystkich klas w trzech ostatnich dniach sierpnia 1906 roku.

Egzamin wstępny do klasy I. odbył się dnia 30. czerwca i 1. września 1906.

Dnia 10. września i 19. listopada 1906 r. odprawiono żałobne nabożeństwo za spokój duszy ś. p. Cesarzowej Elżbiety.

Dnia 4. października 1906 r. obchodził zakład uroczystem nabożeństwem imieniny Najj. Pana.

Poprawczy egzamin dojrzałości w terminie jesiennym odbył się w dniach 11. (piśmienny) i 12. września (ustny) pod przewodnictwem dyrektora zakładu.

W październiku 1906 r. otworzył dyrektor stósowną przymową czytelnię dla uczniów, istniejącą już od przeszłego roku. Korzystali z niej uczniowie klas wyższych, spędzając pożytecznie dwa razy w tygodniu popołudniowe godziny na czytaniu i poważnej rozrywce. Czytelnia posiada kilkanaście czasopism, nieco książek i gier towarzyskich. Udział uczniów wynosił przeciętnie 30. na dzień. Z prac uczniów wygłoszonych w czytelni, wyróżnił się wykład ucznia klasy VII. Weyssenhoffa Jana o motorach gazowych. Nadto istniało w czytelni osobne kółko historyczne, gdzie wygłoszono 10 odczytów. W czytelni odbyły się też dwie uroczystości szkolne, jedna w rocznicę listopadową, druga na cześć Elizy Orzeszkowej. Czytelnię kierował prof. Aleksander Jaworski.

Od dnia 17. do 24. stycznia 1907 r. lustrował zakład c. k. krajowy Inspektor, Radea Dworu Jan Franke.

W pierwszym półroczu b. r. szk. lustrował naukę rysunków odręcznych w tutejszym zakładzie c. k. krajowy Inspektor W. P. Antoni Stefanowicz.

W b. roku szk. zakład tutejszy poniósł bolesną stratę, albowiem po długiej i ciężkiej słabości umarli dwaj pilni, zdolni, sumienni i wzorowi uczniowie.

Dnia 31. marca 1907 r. umarł w Chrzanowie uczeń klasy VIb. Chałupski Albin. Dla oddania ostatniej przysługi zmarłemu udało się na Jego pogrzeb w dniu 2. kwietnia 1907 r. kilku-nastu uczniów klasy VIb, oraz prof. Jaworski.

Dnia 13. czerwca 1907 r. zmarł uczeń klasy Va. Gabrys Wilhelm. Ostatnią przysługę oddała młodzież szkolna z gronem nauczycielskiem dnia 15. czerwca 1907 r.

Obu tym uczniom X. Katecheta Zakładu poświęcił żałobne wspomnienia podczas egzort i odprawił za spokój Ich duszy żałobne Nabożeństwa w dniach 12. kwietnia i 17. czerwca 1907 r. w kościele św. Marka, w których wzięła udział młodzież szkolna i grono nauczycielskie.

Cześć Ich pamięci!

Z hojnego daru 240 rubli, który Rodzice ś. p. Wiktora Blinstruba ucznia tutejszego zakładu, zmarłego dnia 13. czerwca 1906 r. przeznaczyli w czerwcu 1906 r. dla młodzieży szkolnej tutejszego zakładu, zakupił dyrektor znaczną część książek do biblioteki uczniów, mundur szkolny dla jednego ucznia, oraz zapłacił opłatę szkolną za kilku uczniów, a pozostałą kwotę 150 koron, umieścił w Kasie Oszczędności w Krakowie, jako pomoc koleżeńską uczniów, chcąc fundacyi tej użyć dopiero wtenczas, gdy wzrośnie do pewnej znaczniejszej wysokości. Fundacyę tę zwiększyli rodzice ś. p. Wiktora i w tym roku, albowiem przeznaczyli ponownie 200 koron na ten sam cel. Za ten tak hojny dar składa dyrektor szczere podziękowanie, a zakład za spokój duszy ś. p. Wiktora odprawił żałobne nabożeństwo w dniu 13. czerwca 1907 r., na którym była obecna młodzież szkolna i grono nauczycielskie.

W czasie od 4. do 7. marca odbyli uczniowie rekolekcje wielkopostne i przystąpili do św. Sakramentów pokuty i Ołtarza. Egzorty do młodzieży miał ks. Józef Tuszowski T. J.

Pod przewodnictwem prof. Antoniego Sucheniego zwiedzili w b. r. szk. uczniowie klasy czwartej gazownię miejską i fabrykę cementu w Bonarce pod Krakowem, uczniowie klasy piątej fabrykę kaflí w Dębnikach i wyrobów betonowych w Zwierzyńcu pod Krakowem, fabrykę cementu w Bonarce, oraz rafinerię i destylarnię nafty i hutę cynkową w Trzebini, a uczniowie klasy szóstej fabrykę kaflí w Dębnikach, wyrobów betonowych w Zwierzyńcu, fabrykę cementu w Bonarce i hutę szklaną w Tarnowie.

W pierwszych dniach października 1906 r. kilkunastu (25) uczniów klas wyższych odbyło wycieczkę po kraju. Zwiedzili cukrownię w Przeworsku, papiernię w Sasowie, zamki w Podhorcach i Olesku, oraz Lwów. Nadto uczniowie klasy VIIa. odbywali kilkakrotnie wycieczki celem zwiedzenia ruin w Tyńcu, Krzeszowicach, Barwałdzie i Lanckoronie. Wszystkie te wycieczki odbywały się pod przewodnictwem prof. Jaworskiego.

W miesiącu maju profesorowie rysunków odręcznych pp. Kołomłocki i Zawadowski. odbyli kilka lekcji rysunków na wolnem powietrzu na błoniach, chcąc praktycznie uzupełnić naukę perspektywy, a w ciągu roku każdy z tych profesorów z uczniami swej klasy kilkakrotnie zwiedzali wystawę Tow. Przyj. Sztuk pięknych, oraz Muzeum narodowe w Sukiennicach, chcąc bliżej zapoznać uczniów ze sztuką i z nazwiskami sławniejszych naszych artystów.

W dniach od 13. do 18. maja 1907 r. odbył się piśmienny, a w dniach od 14. do 25. czerwca ustny egzamin dojrzałości. Sprawozdanie o egzaminie dojrzałości umieszczone jest w rozdziale IV.

W ciągu roku szkolnego 1906/7 przystąpili uczniowie trzy razy do spowiedzi i Komunii św.

Dnia 28. czerwca 1907 r. odbyło się żałobne nabożeństwo za duszę ś. p. cesarza Ferdynanda.

Dnia 29. czerwca b. r. zakończono rok szkolny 1906/7 uroczystem nabożeństwem w kościele św. Marka, po którem uczniowie otrzymali świadectwa za drugie półrocze.

IX.

Statystyka zakładu.

(Liczba dodana u góry oznacza prywatystów).

	K L A S A.														Razem
	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
I. Liczba uczniów.															
Z końcem r. szk. 1905/6 było . . .	47 ¹	—	26 ¹	30	22	24	33	28 ²	32 ²	36	38 ²	35	30 ²	—	381 ¹⁰
Na początku roku szk. 1906/7 przyjęto	27	26	52	—	50	—	22	25	31	28	30	31	32	31	385
W ciągu roku wstąpiło	3	1	1	—	4	—	1	2	—	1	—	—	—	2	15
Ogółem w r. 1906/7 przyjęto	30	27	53	—	54	—	23	27	31	29	30	31	32	33	400
Mianowicie:															
1) Z innych zakładów:															
a) z promocyą:	28	22	8	—	9	—	3	2	—	2	2	2	1	1	80
b) bez promocyi:	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	4
2) Z tutejszego zakładu:															
a) z promocyą:	—	—	38	—	42	—	20	21	29	19	22	27	31	31	280
b) bez promocyi:	2	4	7	—	2	—	—	3	2	8	5	2	—	1	36
Razem	30	27	53	—	54	—	23	27	31	29	30	31	32	33	400
W ciągu roku wystąpiło	3	2	8	—	7	—	1	3	4	4	2	2	—	1	37
Liczba uczniów z końcem roku szk. 1906/7	27	25	43 ²	—	45 ²	—	22	24	27	25	28	29	32	31 ¹	358 ⁵
2. Miejsce urodzenia															
Miasto Kraków	4	7	12	—	14	—	4	6	14	7	5	9	9	7	98
W. Ks. Krakowskie (bez Krakowa)	4	6	8	—	8 ¹	—	2	2	3	4	3	2	5	4	51 ¹
Galicja	12	8	16	—	15	—	13	13	6	8	15	13	11	10	140
Szląsk austriacki	—	1	1	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—	5
Morawy	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2
Austria dolna	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Chorwacya	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Węgry	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Bośnia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Królestwo Polskie	4	1	4 ²	—	6	—	2	3	4	4	2	3	9	8 ¹	47 ³
W. Ks. Poznańskie	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Rosya	1	—	1	—	0 ¹	—	—	—	—	2	1	1	—	1	7
Rumunia	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1 ¹
Razem	27	25	43 ²	—	45 ²	—	22	24	27	25 ¹	28	29 ¹	32	31 ¹	358 ⁵

	K L A S A														Razem
	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
3. Narodowość.															
Polaków	27	25	42 ²	—	45 ²	—	22	24	27	25	25	29	32	31 ¹	354 ⁵
Rusinów	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Czechów	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Niemców	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	—	—	3
Razem	27	25	43 ²	—	45 ²	—	22	24	27	25	28	29	32	31 ¹	358 ⁵
4. Wyznanie.															
Religii rzym.-kat.	21	25	35 ²	—	41 ¹	—	22	19	19	25	14	23	23	24 ¹	291 ⁴
" gr.-kat. . . .	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2
" ewang.	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	3	—	—	—	6
" mojżesz. . . .	6	—	6	—	3 ¹	—	—	5	7	—	11	6	8	7	59 ¹
Razem	27	25	43 ²	—	45 ²	—	22	24	27	25	28	29	32	31 ¹	358 ⁵
5. Wiek uczniów.															
Lat 11 miało . .	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
" 12 "	7	9	7 ¹	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	23 ¹
" 13 "	7	6	10 ¹	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	28 ¹
" 14 "	4	6	5	—	12	—	2	7	—	—	—	—	—	—	36
" 15 "	3	1	14	—	11 ¹	—	5	5	1	3	—	—	—	—	43 ¹
" 16 "	—	—	7	—	14	—	9	6	10	4	7	3	—	—	60
" 17 "	—	—	—	—	3 ¹	—	4	4	6	9	5	6	4	3	44 ¹
" 18 "	—	—	—	—	—	—	2	1	7	5	8	9	11	8	51
" 19 "	—	—	—	—	—	—	—	1	3	2	6	8	10	9	39
" 20 "	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	3	4	6	6	15
" 21 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	3	2 ¹	7 ¹
" 22 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
" 25 "	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Razem	27	25	43 ²	—	45 ²	—	22	24	27	25	28	29	32	31 ¹	358 ⁵
6. Według miejsca zamieszkania rodziców.															
Miejscowych . .	6	13	17	—	25	—	8	14	11	12	12	17	21	15	176
Zamiejscowych *)	21	12	26 ²	—	20 ²	—	14	10	27	13	16	12	11	16 ¹	182 ⁵
Razem	27	25	43 ²	—	45 ²	—	22	24	16	25	28	29	32	31 ¹	358 ⁵
7. Uczęszczanie na naukę przedmiotów nadobowiązkowych.															
Język angielski .	—	—	—	—	—	—	—	—	6	3	7	3	—	—	19
Śpiew	8	10	12	—	13	—	2	5	1	3	5	1	1	1	63
Stenografia . . .	—	—	—	—	—	—	3	11	—	—	—	—	—	—	14

*) 68 zamiejscowych uczniów mieszkało w b. r. szk. u swych rodziców i do szkoły przychodzili lub też przyjeżdżali koniami albo koleją, tak, że z całego zakładu uczniów mieszkających na stancjach było 114.

	K L A S A														Razem
	I.		II.		III.		IV.		V.		VI.		VII.		
	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	
8. Wynik klasyfikacji za rok szk. 1905/6															
Do egzaminu popr. przeznaczono .	5	—	1	2	2	2	1	—	5 ¹	5	6 ¹	8	4	—	41 ²
Egz. popr. złożyło	5	—	1	1	1	2	1	—	5 ¹	4	6 ¹	8	4	—	38 ²
Egz. „ nie złożyło	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	3
Zatem ostateczny wynik klasyfikacji za rok szk. 1905/6 jest:															
Stopień celuj. otrz.	2	—	3	2	2	4	4	2	—	2	11	3	2	—	27
„ pierw. „	34 ¹	—	18 ¹	20	19	17	27	22 ¹	23 ¹	28	32 ¹	28	27 ²	—	295 ¹
„ drugi „	9	—	4	8	1	2	2	4 ¹	7 ¹	5	4 ¹	3	1	—	50 ²
„ trzeci „	2	—	1	—	—	1	—	—	2	1	1	1	—	—	9
Nie klasyfikowano	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Razem .	47 ¹	—	26 ¹	30	22	25	33	28 ²	32 ²	36	38 ²	35	30 ²	—	382 ¹⁰
9. Klasyfikacja za II. półr. r. szk. 1906/7															
Stopień celuj. otrz.	3	4	2	—	3	—	1	4	1	1	—	1	4	1	25
„ pierw. „	19	16	31	—	28	—	14	15	18	17	21	18	26	27 ¹	250
„ drugi „	—	1	5	—	5	—	2	2	2	5	2	3	1	—	28
„ trzeci „	—	1	1	—	1	—	1	—	1	1	2	2	—	—	10
Do egzaminu popr. przeznaczono .	5	3	4	—	8	—	4	3	4	1	3	5	1	3	44
Nie klasyfikowano	—	—	0 ¹	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
Razem .	27	25	43	—	45	—	22	24	27	25	28	29	32	31 ¹	358

10. Opłata szkolna.

W I. półroczu 1096/7 wynosiła	5380 K
W II. „ „ „	6040 K
Razem	11420 K

II. Dochód na środki naukowe.

a) Datki po 2 K na zbiory naukowe wynosiły	800 K — h
b) Taksy wstępne po 4 K 20 h wynosiły	352 K 80 h
c) Taksy za duplikaty świadectw po 2 K wynosiły	14 K — h
Razem	1166 K 80 h

XI.

Klasyfikacya uczniów

za II. półrocze roku szkolnego 1906/7.

KLASA I. A.

Stopień celujący:

Bagar Edward
Matacz Henryk
Romberg Elizer

Krassowski Ludwik
Moskała Józef
Mysłowski Mieczysław
Niewiadomski Wacław
Nowak Antoni
Offen Abraham
Paradowski Leon
Paruch Jan
Rausz Stanisław
Stadnicki Medard
Schmelz Marcin
Wikler Edward
Walz Rudolf

Stopień pierwszy:

Armer Benjamin
Comber Roman
Fujarski Adam
Gieldanowski Kazimierz
Godel Leon
Halaburda Rudolf

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5. uczniów.

KLASA I. B.

Stopień celujący:

Benaluk Tadeusz
Pasek Mieczysław
Szeląg Ludwik
Wąsik Józef

Mandl Rudolf
Meutzer Ernest
Nieniewski Józef
Parafiński Tadeusz
Płonka Władysław
Radyk Stefan
Riszka Emil
Rychel Zygmunt
Strzelichowski Stanisław
Śmieszkiewicz Jan
Tobiasz Eugeniusz
Wawrykiewicz Stanisław

Stopień pierwszy:

Brożek Józef
Chrzanowski Stefan
Filipowicz Edmund
Garlicki Mieczysław

Stopień drugi otrzymał 1 uczeń; stopień trzeci otrzymał 1 uczeń.

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów.

KLASA II.

Stopień celujący:

Bojarski Witold
Karcz Jan

Stopień pierwszy:

Bərbalk Józef
Bernadzikiiewicz Mieczysław
Bytomski Mieczysław
Cybulski Władysław
Dębowski Jan
Duda Władysław
Einhorn Eliasz
Fentzl Karol
Frey Stanisław
Horoszkiewicz Adam
Jałozo Stefan
Janicki Korneli
Karbowski TadeuszKlebert Edward
Lipschütz Jakób
Łobert Włodzimierz
Mandl Fryderyk
Neiger Józef
Osobliwy Franciszek
Polaczek Władysław
Przybyszowski Tytus
Steifer Maryan
Sterkowicz Stefan
Szaynowski Stanisław
Szczeniowski Feliks
Tomaszkiewicz Teodor
Wadas Stanisław
Wojciechowski Stefan
Zakrzowiecki Adam
Zembaczyński Maryan
Ziarkowski Karol

Stopień drugi otrzymało 5 uczniów; stopień trzeci otrzymał 1 uczeń. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów.

KLASA III.

Stopień celujący:

Chamski Edward
Kucia Stanisław
Sznajder Adam

Stopień pierwszy:

Broser Jan
Czech Feliks
Czerny-Schwarzenberg Jerzy
Gebhardt Stanisław
Gniazdowski Boguchwał
Hajduk Karol
Hyciek Stanisław
Jaworski Antoni
Kornreich Leon
Lepiarz Ludwik
Mikulski JanMittelstädt Wacław
Nowacki Edmund
Ogiński-Kontrymowicz Jan
Orzelski Tadeusz
Pokorny Konrad
Pokraka Walery
Popławski Antoni
Porwit Władysław
Pufeles Henryk
Romański Karol
Scholze Włodzimierz
Sowiński Kazimierz
Sulimierski Łukasz
Tatara Klemens
Wajdziński Wiktor
Wróblewski Henryk
Ziobro Franciszek

Stopień drugi otrzymało 5 uczniów; stopień trzeci otrzymał 1 uczeń. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 8 uczniów.

KLASA IV. A.

Stopień celujący:

Kosobudzki Stanisław

Stopień pierwszy:

Bardziński Jerzy

Comber Rudolf

Dudziak Maryan

Jezierski Stanisław

Konieczny Aleksander

Kozubek Stanisław

Loster Tadeusz

Maciejowski Władysław

Pasionek Wiktor

Pęszyc Franciszek

Spyra August

Zacharias Stefan

Zapałowicz Władysław

Zaremba Aleksander

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów, stopień trzeci otrzymał 1 ucz.,
Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów.

KLASA IV. B.

Stopień celujący:

Ćwizewicz Józef**Hirsch Wilhelm****Róniewicz Włodzimierz****Schmeidl Henryk**

Stopień pierwszy:

Alfus Ksawery

Hanausek Józef

Madej Czesław

Pikulski Witold

Setmajer Jan

Siermontowski Aleksander

Sikora Ludw.k

Skórecki Jakób

Stattler Dawid

Sterkowicz Stanisław

Stock Izidor

Świder Ludwik

Szpunar Jan

Węgrzyn Henryk

Woroniecki Stanisław

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów. Do egzaminu poprawczego
przeznaczono 3 uczniów.

KLASA V. A.

Stopień celujący:

Berger Lazar

Stopień pierwszy:

Abusch Samuel

Bobrowski Wiktor

Broś Stanisław

Chrzanowski Jan

Dattner Henryk

Korpál Tadeusz

Liebeskind Samuel

Lipiński Erazm

Machłowski Jan

Marchewka Stanisław

Osiński Bolesław

Osiński Józef

Pająk Stanisław

Rauscher Józef

Spohn Henryk

Szeliga Ferdynand
 Urbaszek Józef

Urbaszek Teodor

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów; stopień trzeci otrzymał 1 uczeń.
 Do egzaminu poprawczego przeznaczono 4 uczniów, do egzaminu
 uzupełniającego po wakacjach 1 ucznia.

KLASA V. B.

Stopień celujący:

Piotrowski Wacław

Stopień pierwszy:

Briesemeister Leon
 Chramiec Andrzej
 Garliński Henryk
 Górski Zygmunt
 Janeczek Władysław
 Klimosch Karol

Krupa Floryan
 Krzywacki Stefan
 Łysak Emil
 Łysakowski Tadeusz
 Niwiński Adam
 Pietroń Wiktor
 Schupp Witold
 Stiebal Jan
 Suski Kazimierz
 Szkolnikowski Józef
 Wachowicz Kazimierz

Stopień drugi otrzymało 5 uczniów; stopień trzeci otrzymał 1 uczeń.
 Do egzaminu poprawczego przeznaczono 1 ucznia.

KLASA VI. A.

Stopień pierwszy:

Ader Aron
 Alfus Majer
 Czubernat Stanisław
 Ehrlich Gustaw
 Fass Szymon
 Grycendler Edward
 Hochwald Maurycy
 Höpp Edward
 Immerglück Izrael
 Kostrz Alfred

Łagowski Alojzy
 Marxen Edward
 Niwicki Roman
 Nowak Norbert
 Porębski Franciszek
 Reich Isheskiel
 Scherer Samuel
 Sowiński Jerzy
 Szajna Maryan
 Szol Wacław
 Wnuczek Wilhelm

Stopień drugi otrzymało 2 uczniów; stopień trzeci otrzymało 2
 uczniów. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów.

KLASA VI. B.

Stopień celujący :

Piotrowski Adam

Stopień pierwszy :

Dawidowicz Izaak
 Friedmann Adolf
 Garbień Franciszek
 Hubl Ludwik
 Misiaczek Julian
 Müller Otton
 Ostachowski Emilian

Pierzyński Stefan
 Pomianowski Zygmunt
 Ptak Wojciech
 Rippe Adolf
 Rożański Adam
 Sokołowski Adam
 Sykała Teofil
 Weiss Władysław
 Woroniecki Kazimierz
 Wyżykowski Tadeusz
 Zaklicki Aleksander

Stopień drugi otrzymało 3 uczniów; stopień trzeci otrzymało 2 uczniów. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 5 uczniów.

KLASA VII A.

Stopień celujący :

Jelonek Ignacy
Kuryłto Adam
Moser Juliusz
Tarnowski Feliks

Stopień pierwszy :

Baranowski Władysław
 Birnbaum Bernard
 Buczek Edmund
 Dattner Rudolf
 Feliks Henryk
 Gawron Stanisław
 Grünwald Leopold
 Kobyliński Alfons
 Kober Władysław

Lubasz Józef
 Łatkiewicz Władysław
 Misky Wiktor
 Münnich Stefan
 Nowotarski Tadeusz
 Orczykowski Bolesław
 Skórecki Samuel
 Stano Maryan
 Świerzyński Witold
 Tennenbaum Lazar
 Trąbka Kazimierz
 Trzynicki Teodor
 Wachberger Abe
 Wańkiewicz Witold
 Winiarski Leon
 Wittek Eugeniusz
 Zaremba Tadeusz

Stopień drugi otrzymał 1 uczeń. Do egzaminu poprawczego przeznaczono 1 ucznia.

KLASA VII. B.

Stopień celujący :

Bily Roman

Stopień pierwszy :

Bajer Artur
 Baścik Franciszek
 Bocheński Władysław
 Buryan Tadeusz
 Busse Ryszard
 Jahl Mieczysław
 Kucz Tadeusz
 Kurnatowski Wacław
 Kurnatowski Włodz. (pryw.)
 Lazer Leib
 Machonbaum Władysław
 Neufeld Józef

Orłowski Wacław
 Orzechowski Stanisław
 Przybyłowski Kazimierz
 Rudolf Roman
 Sadowski Henryk
 Sass Fryderyk
 Scherer Hirsch
 Schneider Julian
 Schütz Władysław
 Szczurek Piotr
 Szumski Zygmunt
 Turyn Jakób
 Weyssenhoff Jan
 Wymiatalek Edward
 Wysocki Jan
 Zimmetbaum Süsskind

Do egzaminu poprawczego przeznaczono 3 uczniów.

OGŁOSZENIE.

Wpisy uczniów na rok szkolny 1907/8 odbywać się będą w trzech ostatnich dniach sierpnia od godziny 9—12 rano i od 4—5 po południu. Późniejsze zgłoszenia tylko w razie **ważnych** powodów i to tylko na mocy zezwolenia c. k. Rady szkolnej krajowej uwzględnione być mogą.

Każdy uczeń składa przy wpisie 2 K. na zbiory naukowe. Uczniowie nowo wstępujący do zakładu, płacą nadto takse wstępną 4 K. 20 hal.

Uczniowie tutejszego zakładu mają przy wpisie wykazać się świadectwem szkolnem z ostatniego półroczu.

Uczniowie nowo wstępujący mają się zgłaszać do zapisu w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć świadectwo szkolne tego zakładu, w którym dotychczas byli, tudzież metrykę i świadectwo szczepienia.

Według § 13 ustawy*) z dnia 24 sierpnia 1899 o szkołach realnych uczeń, wstępujący do klasy pierwszej, ma mieć co najmniej **dziesięć (10) lat życia lub kończyć dziesięć lat przed upływem roku kalendarzowego, w którym ma być przyjęty, co najwięcej zaś lat 14. Te granice wieku dla każdej klasy następnej posuwają się o rok dalej.**

Egzamina wstępne do I klasy odbywają się w dwóch terminach, mianowicie, przed feryami 30 czerwca i 1 lipca, a ewentualnie i 2 lipca, po feryach 1 i 2 września. Zgłosić się należy przynajmniej jeden dzień przed egzaminem.

Powtórzenie wstępnego egzaminu ani w tym, ani w innym zakładzie nie jest dozwolone, przed upływem roku. Powtórzenie takiego egzaminu w innym zakładzie jest nieważne.

*) Ustawa ta, zatwierdzona przez Najj. Pana dnia 26 sierpnia 1899 r. ogłoszona jest w dzienniku Ustaw i rozporządzeń krajowych z dnia 31 października 1899. Część XII.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do 1. klasy.

(Rozp. c. k. Rady szk. kr. z dnia 16 maja 1887 l. 2764).

- a) Z religii: Wiadomości, których uczeń nabyć powinien w szkołach ludowych czteroklasowych.
- b) Z języka polskiego: Czytanie płynne i wyraźne, objaśnienie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rzędu; poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom i gramatyczny rozbiór zdania.
- c) Z języka niemieckiego: Czytanie płynne i zrozumiałe, znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników, zaimków osobistych- dzierżawczych, wskazujących i względnych, odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej; odmiana najwykleszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed dyktowaniem podano uczniowi w języku polskim.
- d) Z rachunków: Pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia, znajomość ważniejszych miar metrycznych.
Do sali; gdzie odbywa się egzamin nie mają wstępu obce osoby.

Egzamina wstępne do klas od II — VII odbywać się będą w pierwszych dniach września.

Egzamin ten składają uczniowie przechodzący z gimnazjum, uczniowie ze szkoły realnej, którzy przez dłuższy czas naukę przezwali, uczniowie innych szkół, lub wreszcie przebywający z nauki prywatnej. Uczeń przybywający po dłuższej przerwie w naukach, musi przedłożyć świadectwo moralności za czas, w którym nie chodził do szkoły.

Warunki przyjęcia uczniów z gimnazjum do szkoły realnej.

(Rozp. c. k. Rady szk. kr. z dnia 15 maja 1888 l. 2774).

A) Uczeń gimnazjalny, ubiegający się o przyjęcie do II, III, IV i V klasy realnej, może być uwolniony od egzaminu wstępnego;

1) z religii, 2) z języka polskiego, 3) niemieckiego, 3) z historii powszechnej, 5) z historii naturalnej i 6) fizyki, jeżeli w świadectwie gimnazjalnem za ostatnie półroczce, poprzedzające bezpośrednio daną klasę realną, oprócz ogólnego stopnia dobrego (tj. celującego albo pierwszego), otrzymał z wymaganego dla tej klasy przedmiotu i odnośnego materiału nauki przynajmniej stopień „dostateczny“ bez osłabiającego dodatku. Z reszty przedmiotów, t. j. 1) matematyki, 2) chemii, 3) geografii, 4) geometrii, 5) rysunków, 6) języka francuskiego należy egzamin wstępny odbywać z wszelką ścisłością, by w interesie szkół realnych nie dopuszczać do tych zakładów uczniów nieuzdolnionych.

B) Co do uczniów, którzy w gimnazjum tylko wskutek niedostatecznych cenzur z języków klasycznych otrzymali ogólny stopień drugi, zastrzega sobie Rada szkolna krajowa według okoliczności rozstrzygać w poszczególnych wypadkach, czy takiego ucznia przypuścić do egzaminu wstępnego do następnej klasy realnej, przyznając mu zresztą powyżej wskazane ulgi.

Prywatyści i eksterniści przystępujący do jakichkolwiek egzaminów, jak do egzaminu prywatnego, wstępnego do klasy wyższej, niż do pierwszej, oraz chcący przystąpić do egzaminu dojrzałości, lub do egzaminu nadzwyczajnego, mają stwierdzić tożsamość swej osoby, załączając swą fotografię, zaopatrzoną na odwrotnej stronie stwierdzeniem identyczności osoby, którą fotografia wyobraża, przez władzę polityczną, t. j. przez c. k. Starostwo, c. k. Dyrekcję Policji, Magistrat miasta Krakowa, Magistrat miasta Lwowa, wedle tego, gdzie petent jest osiadłym. (Rozp. c. k. Rsk. d. 6 kwietnia 1906 L. 14831).

Egzamina poprawcze odbywają się w trzech ostatnich dniach sierpnia.

Opłata szkolna wynosi 40 K. za jedno półroczce w markach szkolnych, które są do nabycia w c. k. filialnej kasie krajowej i powinna być złożoną **w pierwszej połowie października** za pierwsze półroczce, a **w pierwszej połowie marca** za drugie półroczce.

Niezamożni uczniowie, mający dobry stopień ogólny, dobre obyczaje i dobrą pilność, uzyskają uwolnienie od opłaty szkolnej, jeśli wniosą **do dnia 20 go września**, względnie **do dnia 20-go lutego** podanie nieostemplowane do Wysokiej c. k. Rady szkolnej

krajowej na ręce Dyrekcyi. Do podania należy dołączyć ostatnie świadectwo szkolne i świadectwo ubóstwa.

Uczniowie klasy I. mają złożyć opłatę szkolną za pierwsze półrocze przed końcem listopada; mogą jednak uzyskać odroczenie tego terminu aż do końca półrocza, a nawet uwolnienie od opłaty, jeżeli są ubodzy i od chwili przyjęcia do zakładu okazują co najmniej dobre obyczaje, dobrą pilność i dobre postępy we wszystkich przedmiotach nauki. Pragnący korzystać z tego dobrodziejstwa, winni przed 15 września wnieść za pośrednictwem Dyrekcyi nieostemplowane prośby do Wysokiej c. k. Rady szkolnej krajowej i załączyć do nich dokładne świadectwo ubóstwa.

Z początkiem drugiego półrocza składają uczniowie po 1 K. na gry i zabawy szkolne.

Uczniom zamiejscowym wolno mieszkać tylko pod nadzorem tych osób, które ściśle stosować się będą do przepisów regulaminu dla odpowiedzialnych nadzorców, wydanego przez Wysoką Radę szkolną krajową.

Rok szkolny 1907/1908 rozpocznie się 3. września uroczystem nabożeństwem.

W Krakowie, dnia 29 czerwca 1907.

Jan Bidziński,

c. k. dyrektor.

